

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Konverze prostřednictvím přízvuku v současné angličtině

Word-class pairs in present-day English

Vypracovala: Jana Vančurová, 3. ročník, AJu-SVu-SZu
Vedoucí práce: PhDr. Vladislav Smolka, Ph.D.

České Budějovice 2021

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice dne 9. července 2021

.....

Jana Vančurová

PODĚKOVÁNÍ

Zde bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, PhDr. Vladislavu Smolkovi, Ph.D., za mimořádně ochotnou a vytrvalou pomoc, podnětné připomínky a rady, jež mi při zpracování této práce poskytl.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá přízvukem v anglických slovech. V teoretické části informuje o jeho základním vymezení, pravidlech pro jeho umísťování a představuje nám pojem redukce. Svou pozornost soustředí zejména na slova, jež mají identickou pravopisnou formu, ovšem v důsledku jiné pozice přízvuku v různých slovních druzích velmi výrazně mění svou výslovnost. Jsou to tzv. *word-class pairs*, na které je zaměřena výzkumná část. Cílem výzkumu je vytvořit co nejúplnější přehled slov, u nichž k tomuto typu konverze dochází. Výzkumná část je podle počtu slabik v konkrétních slovech rozdělena do kapitol. V každé z nich jsou obsaženy abecední seznamy jednotek, jichž se konverze týká. Předposlední kapitola zpravuje o poznatcích z výzkumu vzešlých. Poslední kapitola je věnována doporučením, jež by mohla najít uplatnění ve výuce a jež by studentům mohla pomoci problematice přízvuku snáze porozumět.

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with stress placement in English words. The theoretical part presents the definition of stress and the principles of stress placement, and introduces the concept of reduction. The thesis focuses mainly on word-class pairs, i.e. words that are identical in spelling but different in their stress placement according to the part of speech they represent, which significantly changes their pronunciation. The priority of the research is to create an overview of words in which this type of conversion occurs. The practical part is divided into chapters according to the number of syllables in the words identified. Each contains alphabetical lists of the lexical units involved in the process. The penultimate chapter reports on the findings of the research and the last chapter presents methodological recommendations that may find application in teaching and could help students understand the issue of word stress.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 Přízvuk.....	7
1.1 Definice	8
1.2 Redukce.....	9
1.3 Úrovně slovního přízvuku.....	12
1.4 Pozice přízvuku.....	13
1.5 Pravidla pro umísťování slovního přízvuku	15
1.5.1 Přízvuk ve slovech jednoduchých.....	16
1.5.2 Přízvuk ve slovech komplexních.....	18
1.6 Nestabilita slovního přízvuku	20
2 Word-class pairs.....	22
VÝZKUMNÁ ČÁST	25
3 Sběr dat a rozvržení.....	25
4 Dvojslabičná slova	26
4.1 Stabilní pozice přízvuku.....	26
4.2 Nestabilní pozice přízvuku	29
4.2.1 Pozice přízvuku vyplývající z významu	31
4.2.2 Více variant výslovnosti.....	32
5 Trojslabičná slova.....	37
5.1 Stabilní pozice přízvuku.....	37
5.2 Nestabilní pozice přízvuku	39
5.2.1 Pozice přízvuku vyplývající z významu	39
5.2.2 Více variant výslovnosti.....	39
6 Čtyřslabičná slova.....	42
7 Shrnutí poznatků.....	43
7.1 Dvojslabičná slova	43
7.2 Trojslabičná slova	43
8 Metodická doporučení při výuce	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM ZDROJŮ.....	48

ÚVOD

V současné angličtině existuje nezanedbatelné množství slov, která fungují jako různé slovní druhy, aniž se změní jejich pravopisná forma či výslovnost. Jejich slovnědruhové zařazení v takových případech vyplývá pouze z kontextu jejich užití. Za reprezentativní vzor této skupiny zvolím slovo *alarm*, které může být jak podstatným jménem, tak slovesem. Výslovnost v obou slovních druzích bude jednotná, hláskové složení se nezmění a přízvuk setrvá na druhé slabice.

Tato bakalářská práce pojednává o slovech, kterým rovněž náleží zastoupení v různých (nejčastěji dvou) slovních druzích, ovšem pozice přízvuku, a tedy výsledná výslovnost se v každém z nich mění, přestože v obou případech zůstává grafická podoba slova shodná. Slovo, které lze uvést jako názorný příklad, je *progress*, které má jakožto podstatné jméno přízvučnou první slabiku, ale funguje-li coby sloveso, je přízvučná slabika druhá.

V úvodu práce si uvedeme dvě základní akustické vlastnosti anglického jazyka. Jsou jimi přízvuk a redukce, které s tzv. *word-class pairs*, tedy slovy, jež bez pravopisné změny konvertují z jednoho slovního druhu do druhého prostřednictvím přízvuku, velmi úzce souvisejí. Jelikož v angličtině přízvuk ovlivňuje kvalitu vokálů, je rozdíl mezi oběma členy páru velmi výrazný, což českým uživatelům angličtiny znesnadňuje proces studia jazyka. Význam slovního přízvuku pro češtinu a pro angličtinu je nesrovnatelně odlišný. Zatímco v češtině je přízvuk málo výrazný a nemá vliv ani na délku, ani na kvalitu samohlásky, v angličtině je kvalita samohlásky závislá na jeho přítomnosti či nepřítomnosti. Porozumění pojmům redukce a přízvuk, kterým je v teoretické části práce věnována značná pozornost, je klíčové pro správný rozvoj jazykových kompetencí.

Druhá, praktická, část práce je založena na výzkumu, jenž se zaměřuje na hledání lexikálních jednotek, u kterých vlivem přízvuku dochází ke konverzi mezi jednotlivými slovními druhy s tím, že jejich pravopis zůstane v nezměněné podobě. Výstupem této části jsou abecedně seřazené seznamy identifikovaných případů konverze, jež jsou opatřeny transkripčním přepisem.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Přízvuk

Přízvuk (*stress*) je velmi významným rysem mluvené řeči, jehož umístění ve slovech se v jednotlivých jazycích liší. Záleží na tom, zda se daný jazyk řadí ke skupině jazyků s přízvukem pohyblivým nebo zda patří mezi jazyky s přízvukem stálým. Přízvuk, který se konstantně váže k jedné konkrétní slabice slova, označujeme za fixní neboli stálý. Pro fixní pozici přízvuku platí, že je neodmyslitelnou vlastností všech slov, jež náleží danému jazyku. Do jazyků se stálým přízvukem řadíme polštinu, kde přízvuk připadá na předposlední slabiku slova, francouzštinu, ve které je ve slově typicky přízvučná slabika poslední, a češtinu, ve které nese slovní přízvuk první slabika. Naopak pro jazyky s volným přízvukem je charakteristické, že slovní přízvuk může připadnout na jakoukoli slabiku, jeho pozice není předdefinována obecným pravidlem tak jako v jazycích se stálým přízvukem. Umístění přízvuku je různé v každém jednotlivém slově, ovšem v rámci daného slova je jeho pozice stabilní, nemění se tedy při užití daného slova v různých kontextech.

Angličtina nepatří mezi jazyky se stálým přízvukem tak jako třeba čeština, nýbrž je to jazyk s pohyblivým (volným) přízvukem. Čeština to má v tomto směru poněkud jednodušší, přízvuk se váže vždy k první slabice slova, případně na slabičnou předložku. Z tohoto důvodu mají Češi při vyslovování anglických slov tendenci dávat důraz na první slabiku, což mnohdy neodpovídá anglické realitě. Přízvuk samozřejmě není jediným obtížným aspektem výslovnosti angličtiny. Další, co činí Čechům nemalé potíže, je skutečnost, že se v angličtině výslovnost slov výrazně liší od jejich grafické podoby. V češtině je hlásková podoba slova (*spelling*) prakticky stejná jako jeho výslovnost, nebo je přinejmenším předvídatelná na základě znalosti několika málo obecných principů. Naproti tomu v angličtině se přízvučnost či nepřízvučnost slabiky neprojevuje pouze dynamickým důrazem, ale odvíjí se od ní její fonologická struktura; přízvuk tedy rozhoduje o tom, jaká samohláska bude v dané slabice vyslovena.

Úloha mateřského jazyka je při učení se druhého jazyka nezanedbatelná. Je třeba hledat spojitosti či případné rozdíly mezi oběma jazyky: do jaké míry je proces osvojování

si hláskosloví v primárním (mateřském) jazyce podobný tomu v sekundárním (osvojovaném); jak vzory výslovnosti nabyté v primárním jazyce předurčují proces získávání hláskosloví sekundárního jazyka a zda existují nějaké jazykové univerzálie¹, jež by pomohly studentům proniknout do výslovnosti cílového jazyka.² Mateřský jazyk totiž silně předurčuje tendence studentů při učení se druhému jazyku. Studenti si na základě svého primárního jazyka ve snaze rychlejšího porozumění vytvářejí různé postupy či analogie, jež mnohdy mohou být nesprávné. Je tudíž potřeba studenty na úskalí spojená s vytvářením si těchto pomůcek a postupů upozornit.

1.1 Definice

Dostáváme se k samotnému vymezení pojmu přízvuk. Podle Roache lze přízvuk studovat ze dvou perspektiv: z produkce a percepce. Z hlediska produkce se zdá, že přízvučné slabiky (*stressed syllables*) vyžadují větší množství artikulační energie než nepřízvučné (*unstressed syllables*): „(...) when we produce stressed syllables, the muscles that we use to expel air from the lungs are more active, producing higher subglottal pressure.“³ Druhé hledisko vychází z percepce, vnímání přízvuku. Roach píše, že všem slabikám nesoucím přízvuk je společná jedna vlastnost, a totiž prominence, jejíž hlavní složky následně popisuje ve čtyřech bodech. Prvním je hlasitost. Roach upozorňuje na rozdíl hlasitosti přízvučné a nepřízvučné slabiky, přízvučná je hlasitější. Druhým je délka slabiky. Pokud je ve slově jedna slabika delší než ostatní, označujeme tuto slabiku za přízvučnou. Třetím je výška tónu (*pitch*). Slabiku, jejíž tón je v porovnání s okolními slabikami zřetelně vyšší, vnímáme jako přízvučnou. Čtvrtým komponentem prominence je kvalita samohlásky (vokálu). Při porovnání samohlásek jednotlivých slabik lze pozorovat rozdíl v jejich kvalitě. Je tedy možné všimnout si kontrastu mezi kvalitou samohlásky přízvučné slabiky a kvalitou redukované samohlásky v nepřízvučné slabice (pojmu redukce je věnována podkapitola 1.2). Všechny čtyři zmíněné složky prominence se obvykle objevují společně, nicméně není to pravidlo. Přízvučné slabiky mohou rovněž

¹ Jazykové univerzálie lze definovat jako rysy společné všem jazykům.

² CELCE-MURCIA, Marianne, Donna BRINTON a Janet M. GOODWIN. *Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 19.

³ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 85.

obsahovat pouze jeden či dva faktory prominence. Roach ještě dodává, že ne všechny jsou stejně důležité. Délka a výška tónu jsou dominantnějšími faktory než hlasitost a kvalita samohlásky. Poslední dva zmíněné nezpůsobují výrazný efekt.⁴

Celce-Murcia, Brinton a Goodwin, tři autoři publikace *Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*, se na vymezení přízvuku z hlediska vnímání (percepce) shodují s Roachem: „*Stressed syllables (or rather the vowels of stressed syllables) are often longer, louder, and higher in pitch, but in any given stressed syllable this entire combination of features may not be present.*“⁵ Nicméně faktor, který ve své definici na rozdíl od Roache neuvádí, je kvalita samohlásky. Hovoří o přízvuku rovněž jako o jevu, na nějž lze nahlížet ze dvou různých pozic – z pozice mluvčího a pozice posluchače: „*(...) from the speaker's point of view, stress involves a greater outlay of energy as the speaker expels air from the lungs and articulates syllables.*“⁶ Perspektiva mluvčího popisuje prakticky totéž, co Roachovo hledisko produkce. Co se posluchače týče, pro něj jsou nejvýraznějšími, a tedy nejsnáze rozpoznatelnými rysy přízvuku delší trvání samohlásky a vyšší tón v přízvučné slabice.⁷

1.2 Redukce

Pro porozumění definice přízvuku je potřeba vysvětlit si pojem redukce. Redukci můžeme pozorovat při výslovnosti jednotlivých slabik ve slově – některé vokály jsou ve srovnání s ostatními méně prominentní. Pro připomenutí si uvedme čtyři základní znaky prominence, jak je popsal Roach: hlasitost, délka slabiky, výška tónu a kvalita vokálu. Redukci lze označit za kvalitativní změnu vokálů, jež je zodpovědná za to, že jsme schopni v určitém slově rozeznat redukovanou samohlásku od neredukované. Redukovaná samohlásky je vokál přítomný v nepřízvučné slabice, u něhož došlo k redukci jeho kvality a jenž je zpravidla kratší než vokál neredukovaný, který se nachází v přízvučné slabice.

⁴ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 86.

⁵ CELCE-MURCIA, Marianne, Donna BRINTON a Janet M. GOODWIN. *Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 131.

⁶ Tamtéž, s. 131.

⁷ Tamtéž, s. 131.

Zatímco v přízvučných slabikách se mohou vyskytovat všechny samohlásky (krátké i dlouhé), dvojhlásky a trojhlásky kromě jediné, a sice samohlásky *schwa*; v nepřízvučných slabikách může mít redukovaný vokál pouze čtyři podoby vrcholu. Jsou jimi *schwa*, přední zavřený vokál realizovaný v oblasti vokálů /i:/ a /ɪ/, zadní zavřený vokál realizovaný v oblasti vokálů /u:/ a /ʊ/ a slabikotvorná souhláska.⁸

Schwa je nejčastěji používaným vokálem v angličtině, který se objevuje výhradně v nepřízvučných slabikách. Roach ho charakterizuje následovně: „*It is generally described as lax, that is, not articulated with much energy.*“⁹ Symbol, jenž mu ve fonetické transkripci¹⁰ přísluší, je ə.

V nepřízvučných slabikách se mohou vyskytovat rovněž krátké samohlásky, přibližně v oblasti i-ové (oblast realizace vokálů /i:/ a /ɪ/) a u-ové (oblast realizace vokálů /u:/ a /ʊ/). Pro i-ové samohlásky platí, že někdy mají kvalitu blížíci se spíše /ɪ/ (příklad: *remain*), jindy jsou napjatější a vyšší než /ɪ/, ale méně zavřené a méně přední než /i:/, a potom se používá znak /i/ (příklad: *react, city*), tedy stejný jako pro dlouhou samohlásku, ale bez znaku délky. U-ové samohlásky jsou v nepřízvučných slabikách mnohem vzácnější (příklad: *into, nepřízvučné you, influence*). Na rozdíl od přízvučných slabik, kde je kontrast mezi samohláskami /i:/ a /ɪ/ a samohláskami /u:/ a /ʊ/ naprosto zřetelný; v nepřízvučných slabikách – s výjimkou několika umělých příkladů – je prakticky nemožné rozeznat, která ze samohlásek z výše uvedených dvojic byla vyřčena.¹¹ V obou případech se samohlásky svou kvalitou pohybují někde mezi odpovídající dlouhou a krátkou samohláskou, proto se o nich hovoří jako o neutralizovaných.

Existují rovněž slabiky, v nichž se nevyskytuje žádná samohláska, v takovém případě její funkci zastává souhláska – slabikotvorná souhláska. Roach používá k identifikaci slabikotvorného konsonantu v písemném záznamu mluvené řeči drobnou vertikální čáru.¹² Jako ukázka poslouží slovo *tunnel*, jehož fonetický přepis je [ˈtʌnəl], ve

⁸ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 75.

⁹ Tamtéž, s. 76.

¹⁰ Fonetická transkripce je způsob, jak pomocí písma zachytit mluvenou řeč. Pro tyto účely je užívána mezinárodní fonetická abeceda (IPA). *Internetová jazyková příručka* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2008-2021 [cit. 2021-3-25]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

¹¹ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 77.

¹² Tamtéž, s. 79.

kterém, jak zmíněný symbol naznačuje, je slabikotvorný konsonant /l/. Wellsův výslovnostní slovník, z něhož budu čerpat zejména ve druhé části práce, u slova *tunnel* uvádí výslovnost [ˈtʌnəl].¹³ *Schwa*, které zde vidíme, je umístěno v tzv. horním indexu, tedy ve vyšší úrovni než zbytek okolních hlásek a je v porovnání s nimi zobrazováno v menší velikosti. To nám naznačuje, že hláska (v tomto případě *schwa*) může být ve výslovnosti přítomna, ale také může být vynechána. Pokud tedy vokál *schwa* ve výslovnosti vynecháme, zbývá nám pouze konsonant, který se nutně stává slabikotvorným.

Slabikotvorných souhlásek je v angličtině pět. První z nich je souhláska /l/, kterou už jsme si lehce představili a se kterou se nejčastěji setkáme ve slovech, jež mají na svém konci jeden či více konsonantů a po nich následující dvojici souhlásek /l/ a /e/ (příklad: *cattle, struggle*) či dvojici skládající se z /a/ a /l/ (příklad: *pedal*), případně dvojici konsonantů /e/ a /l/ (příklad: *parcel*).¹⁴

Druhou slabikotvornou souhláskou je /r/, pro níž je charakteristické, že ve většině případů je možné ji nahradit nějakou alternativou. Varianty, jimiž lze slabikotvorné /r/ substituovat a jež jsou považovány za přípustné, je neslabikotvorný konsonant /r/ (příklad: *history*) nebo *schwa*, které stojí před neslabikotvorným /r/ (příklad: *flattery*).¹⁵

Poslední tři slabikotvorné konsonanty jsou nosové – /ŋ/, /ŋ/ a /ŋ/. První dvě se objevují spíše zřídka, /ŋ/ najdeme například ve slově *happen*, v jehož koncové slabice se místo [ən] vysloví [ŋ]; na obě varianty je pohlíženo jako na srovnatelně správné. Konsonant /ŋ/ se od všech ostatních liší tím, že se čárka informující o slabikotvornosti umísťuje nad, nikoli pod něj, a to proto, že samotný symbol pro souhlásku /ŋ/ zasahuje pod řádek, kdežto symboly /m/ a /n/ jsou nad řádkem. Konsonant /ŋ/ můžeme postřehnout v druhé slabice slova *broken* a lze jej volitelně zaměňovat s druhou, obdobně správnou, možností výslovnosti [ən]. Nejvíce signifikantní z nosových slabikotvorných konsonantů je /ŋ/. Nejčastěji následuje po souhláskách /t/ (příklad: *button*), /d/ (příklad: *garden*), /s/ (příklad: *person*) a /z/ (příklad: *prison*). Konsonant /ŋ/

¹³ WELLS, John C. *Longman Pronunciation Dictionary*. Third edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008.

¹⁴ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 78-80.

¹⁵ Tamtéž, s. 81-82.

ovšem nenajdeme za souhláskami /l/, /tʃ/ a /dʒ/, proto například slovo *pigeon* vyslovíme s [əŋ] na konci, nikoli se slabikotvornou souhláskou /ŋ/. Případy, kde se dává ve výslovnosti přednost [ŋ] před [əŋ], se týkají slov, ve kterých souhlásce /ŋ/ předchází konsonanty /f/ nebo /v/. Z tohoto důvodu je u slova *heaven* varianta ['hevŋ] mnohem pravděpodobnější než ['hevən].¹⁶

Avšak kde se na slabikotvorné [ŋ] nahlíží jako na neakceptovatelnou variantu, je ve slově *London*, jehož výslovnost je za všech okolností ['lʌndən], nikoli ['lʌndŋ], jak bychom na základě konsonantu /d/, jenž poslední slabiku předchází, očekávali. Ve Wellsově slovníku se výslovnost, která je vzhledem ke *spellingu* překvapivá a nepravidelná, značí symbolem (!).

1.3 Úrovně slovního přízvuku

Představili jsme si přízvuk, jehož vymezení nám pomohlo porozumět základním rozdílům mezi přízvučnou a nepřízvučnou slabikou. A protože jsou tyto rozdíly v angličtině o mnoho významnější a komplikovanější ve srovnání s češtinou, je zapotřebí jim věnovat pozornost.

Slovní přízvuk je atributem každého plnovýznamového slova, ne však každé slabiky, jak jsme si ukázali v předchozí kapitole. Přívlástek ‚plnovýznamové‘ je nezbytné uvést proto, že některá slova mohou mít jak takzvanou *strong form*, kdy je vyslovíme jako každé jiné plnovýznamové slovo – s přízvukem a v takové podobě, jaké nám radí výslovnostní slovník; tak *weak form*, ve které slovo ztrácí svůj přízvuk. *Weak form* nahrazuje *strong form* v mluveném projevu, aby byla zajištěna plynulost komunikace a každé slovo se nevyslovovalo izolovaně. Rodilí mluvčí používají *weak forms* zcela běžně, a pokud se setkají s někým, kdo bez výjimky u všech slov používá jejich *strong form*, jeho promluva působí velmi přerývaně a nepřírozeně.

¹⁶ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 80-81.

V angličtině můžeme slovní přízvuk dělit do tří stupňů. Prvnímu stupni se tradičně říká *strong/primary*. Druhý se obvykle nazývá *medial/secondary* a třetí *weak/tertiary*.¹⁷ Celce-Murcia, Brinton a Goodwin souhlasí s rozdělením slovního přízvuku do tří úrovní, nicméně s tímto konvenčním pojmenováním nepracují. Pro vyjádření míry zastoupení slovního přízvuku ve slabikách používají termíny *strongly stressed*, který ve fonetické transkripci označují symbolem ('), *lightly stressed*, jemuž přísluší symbol (,), a *unstressed*, jež nijak graficky zvýrazněný není.¹⁸ Nutno dodat, že tyto znaky se v transkripci objevují vždy před slabikou, které se týkají, nikoli po ní. Ukážeme si to na příkladu. Anglické slovo *generation* obsahuje všechny tři úrovně slovního přízvuku. Fonetický přepis *generation* je [,dʒenə'reɪʃən] a počet slabik, ze kterých se skládá, jsou čtyři. První slabika [,dʒen] je se sekundárním přízvukem, jak nám napovídá rovněž symbol (,). Druhá [ə] a čtvrtá [ən] jsou slabiky nepřízvučné. Třetí slabika ['reɪ] nese primární přízvuk slova, čemuž odpovídá symbol (').

Ve skutečnosti lze hierarchii přízvuku chápat jako čtyřstupňovou. Na prvním místě by byl pojem *primary*, na druhém *secondary*, na třetím *tertiary* a na čtvrtém *unstressed*. Slabice s primárním přízvukem v terminologii tří autorů patří označení *strongly stressed*. Má-li slabika sekundární přízvuk, přisuzují jí označení *lightly stressed*. Slabika s terciárním přízvukem se v IPA nijak nevyznačuje, ovšem na rozdíl od plně nepřízvučné (redukované) slabiky, obsahuje neredukovaný vokál. Redukovaný vokál, jež má pouze čtyři podoby vrcholu (viz kapitola 1.2.), je charakteristický pro čtvrtou úroveň hierarchie – plně nepřízvučnou slabiku.

1.4 Pozice přízvuku

Pozice přízvuku hraje při výslovnosti klíčovou roli. Správné umístění přízvuku je klíčové pro zajištění porozumění a bezproblémového toku komunikace, což se týká především anglického jazyka.

¹⁷ CELCE-MURCIA, Marianne, Donna BRINTON a Janet M. GOODWIN. *Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 132.

¹⁸ Tamtéž, s. 132.

V češtině, jak už bylo zmíněno, je přízvuk stálý a připadá vždy na první slabiku slova. Pokud je ovšem toto pravidlo nedodrženo a přízvuk se umísťuje na slabiky jiné, působí to neobvykle, ale nemá to prakticky žádný vliv na význam daného slova, posluchači pochopí, co bylo míněno. To je způsobeno tím, že v češtině je přízvuk málo výrazný, jeho přítomnost či nepřítomnost na rozdíl od angličtiny neovlivňuje ani délku, ani kvalitu vokálu. Téměř každý rodilý mluvčí už se s přízvukem na jiné než první slabice někdy setkal, a to především díky dialektům. Přízvuk na předposlední slabice je charakteristický zejména pro valašské nářečí.

V angličtině má pozice přízvuku naprosto zásadní vliv na to, jak posluchači jednotlivým slovům porozumí. Nejenže by konkrétní výpověď s chybným přízvukem působila zmatečně či nesrozumitelně, mohl by se dokonce změnit celý její význam. Příklady slov, které se v pravopise liší pouze nepatrně, ovšem ve výslovnosti velmi výrazně, je sloveso *mature* a podstatné jméno *nature*. Na těchto dvou slovech si lze ilustrovat, jak zásadní vliv má přízvuk na výslovnost samohlásky. V prvním případě je slovní přízvuk na druhé slabice, samohláskou v první, nepřízvučné slabice, je /ə/. Kdežto v druhém případě slovní přízvuk připadá na první slabiku, na jejímž vrcholu je samohláska /eɪ/. Jak vidno, skutečnost, že angličtina má přízvuk pohyblivý, komplikuje mnohé. Je tedy vůbec možné předvídat jeho pozici?

Roach nás uvádí do tohoto tématu myšlenkou několika blíže nespecifikovaných autorů, kteří nahlíží na anglický slovní přízvuk jako na natolik nepředvídatelný, že doporučují zacházet s ním jako s vlastností každého jednotlivého slova. Umístění přízvuku v konkrétním slově by se podle nich mělo učit současně s učením se daného slova jako takového. Roach dále zmiňuje, že pokud mají rodilí mluvčí vyslovit nějaké anglické slovo, se kterým se dosud nesečkali, a rozhodnout se podle intuice, kam slovní přízvuk umístí, odhad většiny z nich je správný.¹⁹ Je si tedy vědom, že existují nějaká pravidla pro umísťování přízvuku do anglických slov, ovšem komentuje je slovy: „Nevertheless, practically all the rules have exceptions and readers may feel that the

¹⁹ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 88.

*rules are so complex that it would be easier to go back to the idea of learning the stress for each word individually.*²⁰

1.5 Pravidla pro umístování slovního přízvuku

Abychom byli schopni umístit přízvuk ve slově správně, je dle Roache nutné zaměřit se na několik důležitých faktorů. Musíme odlišit, zda je dané slovo jednoduché nebo komplexní. Je třeba také určit, jaký je počet slabik v konkrétním slově, a rovněž do jakého slovního druhu patří, tedy zda se řadí mezi podstatná jména, přídavná jména, slovesa atd.²¹

Vysvětleme si rozdíl mezi jednoduchými (*simple*) a komplexními (*complex*) slovy. Jednoduchá slova Roach definuje následovně: „*not composed of more than one grammatical unit*“.²² Komplexní slovo vzniká buď jako výsledek slovotvorného procesu zvaného *compounding*²³, má tedy podobu složeného slova, nebo jako výsledek procesu *affixation*²⁴, jehož podstatou je přidávání předpon a přípon k již existujícím slovům. Jako příklad jednoduchého slova bychom si mohli uvést slovo *shame*, z čehož jsme schopni přidáním přípony vytvořit slovo *shameful*, které je komplexní.

O vokálech už jsme hovořili, a co se pravidel umístování přízvuku týče, mají rozhodující vliv. Přiblížme si rozdíl mezi dlouhým a krátkým vokálem. Zatímco v češtině je základním rozdílem mezi dlouhou a krátkou samohláskou délka (kvantita), v angličtině je jím kvalita. V češtině je kvalita méně podstatná, protože dlouhé samohlásky jsou kvalitativně prakticky totožné s krátkými; právě kvantita je vlastnost, jež nám v češtině umožňuje rozlišovat význam konkrétního slova – je stabilní bez ohledu na přízvučnost. Toto si můžeme demonstrovat na dvojici slov *dělá* – *děla*. Rozdíl mezi /á/, dlouhou

²⁰ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 88.

²¹ Tamtéž, s. 88.

²² Tamtéž, s. 95.

²³ *Compounding* se překládá do češtiny jako skládání, jeho principem je kombinovat dva či více slovotvorných základů a vytvářet z nich složeniny (*compounds*).

²⁴ *Affixation* znamená v češtině odvozování či derivace. Tento slovotvorný proces se zakládá na tom, že se vytvářejí nová slova z jiného (základového a předem existujícího), a to pomocí předpon, přípon a koncovek.

samohláskou, a /a/, krátkou samohláskou, spočívá v jejich odlišném trvání, které vypovídá o funkci daného slova.

V angličtině je skutečná délka samohlásek proměnlivá vlivem kontextu. Vokál /ɪ/ je reálně delší ve slově *pig* než ve slově *pick*, a to kvůli znělosti souhlásky /g/. Konsonant /k/, jenž se nachází na konci slova *pick*, je neznělý. Ovšem kvalita vokálu /ɪ/ v obou případech zůstává stejná. V transkripci si můžeme všimnout, že symboly užívané pro krátké a dlouhé samohlásky jsou od sebe pečlivě odlišené a jasně rozeznatelné. K dlouhým samohláskám se přidává ještě dvojtečka. V angličtině rozlišujeme pět dlouhých a sedm krátkých samohlásek. Mezi dlouhé patří /i:/, /ɜ:/, /ɑ:/, /ɔ:/, /u:/ a mezi krátké /ɪ/, /e/, /ʌ/, /æ/, /ɒ/, /ʊ/, /ə/.

1.5.1 Přízvuk ve slovech jednoduchých

Pravidla pro umístování přízvuku jsou pro komplexní a jednoduchá slova rozdílná. Přiblížíme si nejprve ty, jež platí pro jednoduchá dvojslabičná slova. U sloves nese druhá slabika přízvuk zpravidla tehdy, když v ní lze nalézt dlouhou samohlásku či diftong nebo když je zakončena dvěma nebo více souhláskami.²⁵ Sloveso, v němž druhá slabika nese slovní přízvuk a obsahuje dlouhou samohlásku, je například sloveso *approve*. Diftongů (*diphthongs*) neboli dvojhásek má angličtina několik, Roach je definuje takto: (...) *sounds which consist of a movement or glide from one vowel to another*.²⁶ Toto můžeme pozorovat třeba ve slovese *mature*. Ve druhé slabice souhlásku /t/ následuje dvojhásková /ʊə/. Jako příklad slovesa, na jehož konci se při výslovnosti vyskytují dvě po sobě jdoucí souhlásky, si uvedeme slovo *suspend*.

Kdy je tedy přízvuková první slabika a nikoli druhá? Pokud druhá slabika obsahuje krátkou samohlásku a po ní žádnou nebo jednu souhlásku, slovní přízvuk je na první slabice – jako ve slově *border*. Poslední slabika nese přízvuk rovněž v případě, že se v ní objevuje dvojhásková /əʊ/, čehož si můžeme všimnout ve slovese *swallow*. Stejná pravidla jako pro dvojslabičná jednoduchá slovesa platí i pro dvojslabičná jednoduchá přídavná jména. Roach dále zmiňuje, že pravidla pro příslovce a předložky se od těch,

²⁵ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 89.

²⁶ Tamtéž, s. 20.

jež platí pro slovesa či přídavná jména, prakticky neliší. U podstatných jmen je situace jiná. Jestliže je ve druhé slabice podstatného jména krátká samohláska, přízvuk připadne na první slabiku. Druhá slabika nese primární přízvuk, když je krátká samohláska v první slabice.²⁷

Nyní si rozebereme trojslabičná slova, opět začneme se slovesy. Pro poslední slabiku platí, že pokud je zakončena nejvíce jednou souhláskou a zároveň je v ní obsažena krátká samohláska, bude nepřízvučná. Přízvuk se v takovém případě dává na slabiku předcházející, tedy na druhou slabiku, jak můžeme slyšet při vyslovení slova *astonish*. Přízvuk na třetí slabice u trojslabičných sloves najdeme za stejných předpokladů jako přízvuk na druhé slabice u dvojslabičných sloves – sdílejí stejná pravidla, tedy buď je v koncové slabice přítomna dlouhá samohláska či dvojhláska, nebo jsou na jejím konci nejméně dvě souhlásky.²⁸

K podstatným jménům se vztahuje pravidlo, jež říká, že pokud koncová slabika obsahuje krátkou samohlásku nebo dvojhlásku /əʊ/, je nepřízvučná. Jestliže tuto koncovou nepřízvučnou slabiku předchází slabika s dlouhou samohláskou či jakoukoli jinou dvojhláskou než /əʊ/ nebo slabika končící dvěma a více souhláskami, pak nese přízvuk předcházející (druhá) slabika. Jako příklad si uveďme slovo *piano*. V případě, že i tato předcházející slabika obsahuje pouze krátkou samohlásku nebo končí méně než dvěma souhláskami, pak je přízvučná první slabika a druhá a třetí jsou nepřízvučné, jako ve slově *melody*. Co se liší od pravidel pro slovesa a pravidel pro podstatná a přídavná jména, je to, že pokud třetí slabika podstatného nebo přídavného jména končí dvěma souhláskami nebo se v ní vyskytuje dlouhá samohláska či dvojhláska, primární přízvuk je i přesto na první slabice. Třetí slabika zůstává nadále výrazná, takže bývá často označována za slabiku se sekundárním přízvukem.²⁹

Je třeba mít ale na paměti, že pravidla, jež jsme zmínili, neplatí pro všechna slova svého druhu a naprosto všude lze najít výjimky. Často v případě slov, jež angličtina převzala z jiných jazyků. Společným problémem použití těchto pravidel je skutečnost, že

²⁷ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 89.

²⁸ Tamtéž, s. 90.

²⁹ Tamtéž, s. 90.

je lze použít jen tehdy, když známe hláskové složení (alespoň přibližnou výslovnost samohlásek) v jednotlivých slabikách. Pokud před sebou vidíme napsané neznámé slovo a nikdy jsme je neslyšeli, nedokážeme tato pravidla aplikovat, protože výslovnost samohlásek v psaných slabikách závisí právě na pozici přízvuku.

1.5.2 Přízvuk ve slovech komplexních

Nyní si nastíníme pravidla vztahující se ke komplexním slovům. Většinu dvou a více slabičných slov angličtina převzala z různých jazyků. Ovšem ne ke každému převzatému slovu, jež ve svém původním jazyce vzniklo složením dvou gramatických jednotek (například v latině vzniklo slovo *commit* připojením předpony *com* k již existujícímu základu *mit*), můžeme v angličtině přistupovat jako ke slovu, které je tvořeno dvěma gramatickými jednotkami. Kdybychom se ale rozhodli nahlížet na taková slova jako na celky složené z několika gramatických jednotek, vyžadovalo by to detailní nastudování si morfolgie mnoha jazyků, nikoli jen anglického. Z tohoto důvodu je často poměrně obtížné odlišit komplexní slovo od slova jednoduchého.³⁰

Už jsme zmínili, že komplexní slovo vzniká dvěma způsoby – buď přidáním předpony či přípony ke kmeni slova (*affix words*), nebo jako složenina dvou či více existujících slov (*compound words*). Zaměříme se nejprve na afixy. Roach předestírá tři možnosti, jak afix může či nemůže ovlivnit slovní přízvuk. První varianta je, že afix je nositelem primárního přízvuku (příklad: *mountaineer*). Druhá možnost vypovídá o tom, že afix nemá žádný vliv na pozici slovního přízvuku – zůstává na tom samém místě neohledně na výskyt afixu (příklad: *comfortable*). Třetí eventualitou je přízvuk měnící vlivem přítomnosti afixu svou pozici v rámci kmene slova – přesouvá se z jedné slabiky na jinou (příklad: *photograph* a *photographer*).³¹

Roach dále vypisuje konkrétní přípony, které buď mají, nebo nemají vliv na pozici slovního přízvuku. Tento výčet ale pro potřeby této práce není nijak podstatný, proto si dovolím jej zde neuvádět.

³⁰ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 95.

³¹ Tamtéž, s. 96.

Složené je takové slovo, které lze rozdělit do dvou (či více) samostatně existujících slov či slovních základů (kořenů, kmenů). Se složenými slovy se můžeme setkat ve třech možných podobách. Uzavřená složenina (*closed compound*) vypadá jako jeden celek, slova od sebe nejsou oddělená mezerou, jak můžeme pozorovat ve slově *waterproof*. Slova ve složeninách od sebe mohou být oddělena spojovníkem (*hyphenated compounds*), jako ve slově *high-tech*. Poslední možností jsou složeniny otevřené (*open compounds*), které se vyznačují tím, že jsou v nich jednotlivá slova oddělena mezerou. Jako příklad takové složeniny si uvedeme slovo *high school*.³²

Nejčastěji se setkáme se dvěma typy složenin. Do prvního typu patří složeniny tvořené ze dvou podstatných jmen, druhý typ se skládá z přídavného jména a podstatného jména. Pro oba typy platí, že první element složeniny nese silnější³³ přízvuk než element druhý bez ohledu na to, zda se jedná o složeninu jednoduchou (příklad: *hot dog*) nebo komplexní (příklad: *hot dog bun*). V obou příkladech zůstane silně přízvučný první element, tedy *hot*.³⁴ Roach takovému typu přízvuku říká *early stress*.

U složenin s adjektivem, jež mají na svém konci „ed“, získává silnější přízvuk druhý element. Roach tento přízvuk nazývá *late stress*. Jako příklad si uvedeme přídavné jméno *strong-minded*, kde *minded* je nositelem primárního přízvuku. Nicméně pokud se z této jednoduché složeniny vytvoří komplexní – třeba přidáním slova *person* – pak se důraz zpravidla přenáší na první element, tedy *strong*. Roach toto popisuje jako tzv. *stress-shift*³⁵, tedy změnu hierarchie přízvuků tak, aby vedle sebe nestály dvě silně přízvučné slabiky. Pokud je ve složenině prvním elementem číslovka, silnější přízvuk je na druhém elementu (příklad: *three-wheeler*). Složeniny, které svou funkcí připomínají příslovce, mají silnější přízvuk rovněž na druhém elementu (příklad: *down-stream*). Pro

³² EMMER, Jaroslav. *Compounding: Formal classification* [přednáška]. České Budějovice: JČU v Českých Budějovicích, 2. 11. 2020.

³³ Trojice autorů přízvuk přiznává oběma elementům, pro jejichž rozlišení používá termíny *strong stress* a *light stress*. CELCE-MURCIA, Marianne, Donna BRINTON a Janet M. GOODWIN. *Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996, s. 141.

³⁴ Tamtéž, s. 139.

³⁵ *Stress-shift* (Gimson používá termín *accent shift*) je nutné užít v plynulém proudu řeči tam, kde se bezprostředně po sobě vyskytují dvě přízvučné slabiky ('*Chinese 'restaurant*, nikoli tedy *Chi'nese 'restaurant*). Jestliže jsou ale od sebe přízvučné slabiky odděleny jednou nepřízvučnou, pak je *stress-shift* volitelný. CRUTTENDEN, Alan. *Gimson's Pronunciation of English*. Eighth edition. Milton: Routledge, 2014, s. 307.

složeniny, jejichž prvním elementem je příslovečné určení a které fungují jako slovesa, platí, že silnější přízvuk nese druhý element (příklad: *back-pedal*).³⁶

1.6 Nestabilita slovního přízvuku

V této kapitole se budeme zabývat slovy, u nichž došlo ke změně pozice přízvuku. Gimson poznamenává, že k důležitým změnám tohoto druhu došlo v průběhu posledních tří set let a že se týkají slov převzatých z francouzštiny, jež byla implementována do tzv. *Middle English*³⁷. Konkrétně zmiňuje například slova *revenue* nebo *character*, u kterých se slovní přízvuk z původní druhé slabiky přesouvá na první, a slova *prosperity* či *humidity*, kde se první slabika, která prvotně bývala přízvučná, stává nepřízvučnou. Přízvuk v těchto dvou slovech se vlivem působení přípony *ity*, která patří do skupiny tzv. *stress-moving suffixes* (přípon, jež mění pozici slovního přízvuku), přesunul na druhou slabiku.³⁸

Ke změnám v umístování přízvuku u konkrétních slov dochází v důsledku rytmických a analogických tlaků, které velmi často vedou rovněž ke změnám v samohláskách, případně souhláskách. Rytmičtými tlaky rozumíme sklon vyvarovat se několika po sobě jdoucích nepřízvučných slabik u tří a více slabičných slov, obzvláště pokud tyto slabiky obsahují /ə/ či /ɪ/. Z tohoto důvodu máme možnost vybraná slova vyslovovat dvěma (někdy dokonce více) způsoby. Uvedeme si pár příkladů: *kilometre* ([ˈkɪləˌmiːtə] a [kɪˈlɒmɪtə]), *integral* ([ˈɪntɪgrəl] a [ɪnˈtegrəl]), *exquisite* ([ˈɛkswɪzɪt] a [ɪkˈskwɪzɪt]), *inventory* ([ˈɪnvəntəri] a [ɪnˈventəri]). Asi nejznámějším příkladem čtyřslabičného slova, jež má dvě různé varianty výslovnosti, je *controversy* ([ˈkɒntɹəvɜːsi] a [kənˈtrɒvəsi]). Volba přízvuku ve slově (Gimson užívá termínu *accentual pattern*) je determinována nejen rytmickými, ale i analogickými tlaky. Analogické tlaky se vztahují ke slovům, jež jsou si příbuzná. Dvojslabičná slova *compare* a *apply* mají přízvuk na koncové slabice. Když z nich vytvoříme přídavná jména *comparable* a *applicable*,

³⁶ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 99-100.

³⁷ Termín *Middle English* se používá pro označení vývojové fáze angličtiny, jež zahrnuje období mezi lety 1100 a 1450. CRUTTENDEN, Alan. *Gimson's Pronunciation of English*. Eighth edition. Milton: Routledge, 2014, s. 65.

³⁸ GIMSON, Alfred C. *An Introduction to the Pronunciation of English*. Fourth edition. London: Edward Arnold, 1989, s. 233.

budeme mít tendenci vyslovit je rovněž s přízvukem na druhé slabice. U *applicable* zvolíme tedy spíše variantu [ə'plɪkəb(ə)l] než ['æplɪkəb(ə)l]. Totéž platí pro *comparable* – [kəm'pærəb(ə)l] bude pravděpodobně častější než ['kɒmpərəb(ə)l].³⁹

Schwa, které je uvedené v posledních zmíněných variantách výslovnosti a které budeme společně s ostatními hláskami v této podobě dále vídat i ve výzkumné části, může a nemusí být ve výslovnosti přítomno. V těchto případech je pravděpodobnější varianta se slabikotvorným /l/ než s vokálem *schwa*. Hlávka, která je vypustitelná a nepovažuje se za součást základní výslovnosti (tou je totiž varianta bez oné hlávky), je ve Wellsově slovníku zobrazována prostřednictvím horního indexu (viz kapitola 1.2).

Wells ve svém slovníku vyobrazuje i tzv. *sounds sometimes optionally omitted*, jejichž zástupce lze najít například ve slově *introvert* ['ɪnrəʊvɜ:t]. Vokál *ɜ* je značen v plné velikosti a kurzívou, což znamená, že alternativu výslovnosti s tímto vokálem Wells považuje za základní; přestože jej někteří mluvčí vynechávají. V této práci budu pro označení hlásek, kterých se bude některý z těchto dvou případů týkat, užívat kulaté závorky; rozdíl mezi nimi zůstane tak zastřen, avšak jeho význam je pro tuto práci nevelký.

³⁹ CRUTTENDEN, Alan. *Gimson's Pronunciation of English*. Eighth edition. Milton: Routledge, 2014, s. 252-253.

2 Word-class pairs

Dostáváme se ke skupině slov, která jsou pro tuto práci stěžejní, a sice k tzv. *word-class pairs*. To jsou slova, která mají v různých slovnědruhových zařazeních identickou pravopisnou formu, ale jejich výslovnost je v důsledku jiné pozice přízvuku odlišná. Není to konverze v pravém slova smyslu, protože konverze jako slovotvorný proces spočívá v tom, že vytváříme nové slovo ze slova, které již existuje, aniž bychom měnili jeho původní fonetickou nebo pravopisnou podobu.⁴⁰ U *word-class pairs* sice neměníme pravopis, ale manipulujeme s přízvukem. Společným pravidlem dvojslabičných dvojic, které ale má své výjimky, je, že přízvuk v případě podstatných či přídavných jmen připadá na první slabiku, kdežto u sloves na druhou.

Cruttenden svůj výklad o těchto párech rozdělil do několika částí. V první části se zabývá dvojslabičnými páry, které jsou tvořené podstatnými jmény a slovesy a u kterých se mění pouze pozice přízvuku; samohlásky a souhlásky zůstávají v rámci dané dvojice slov v nezměněné podobě. Příkladem může být slovo *digest*, jehož fonetický přepis jako podstatného jména je ['daɪdʒest] a jako slovesa [daɪ'dʒest]. Totéž platí pro slova *transfer*, *torment*, *accent* a *transport*. Ve druhé části věnuje pozornost dvojslabičným slovesům, která mají v první – nepřízvučné – slabice /ɪ/ nebo /ə/; jsou jimi například *combine*, *contrast*, *produce*, *protest*, *record*. Třetí část uvádí slovy: „*Several disyllables do not conform to the general noun/verb accentual patterns or exhibit instability (...)*.“ Mezi taková slova patří *contact*, které má pro podstatné jméno i sloveso stejnou výslovnost ([ˈkɒntækt]); ovšem při použití *contact* jako slovesa můžeme místo [ˈkɒntækt] zvolit [kənˈtækt]. U slov *detail* a *survey* lze užít v obou slovních druzích jak variantu s přízvukem na první slabice, tak variantu s přízvukem na druhé. Čtvrtá část pojednává o trojslabičných slovech, u nichž dochází ke kolísání přízvuku při jejich různém slovnědruhovém zařazení (příklad: *attribute* a *interchange*). Pátá sekce zmiňuje dvojice sloves a přídavných jmen (nikoli podstatných jako v přechozích částech), u kterých taktéž pozorujeme změny v umístování přízvuku (příklad: *abstract*, *absent*, *frequent*). V poslední části jsou zmíněna dvě slova, která nekorespondují s žádným z uvedených příkladů, *compact* a *minute*. *Minute* má shodnou výslovnost v případech, kdy jím míníme

⁴⁰ EMMER, Jaroslav. *Prefixation & Conversion* [přednáška]. České Budějovice: JČU v Českých Budějovicích, 19. 10. 2020.

sloveso a podstatné jméno, a totiž ['mɪnɪt]. Jako adjektivum se vyslovuje [maɪ'nju:t]. *Compact* lze použít jako podstatné i přídavné jméno. Podstatné jméno se vyslovuje jako ['kɒmpækt], přídavné jméno jako [kəm'pækt].⁴¹

Compact je ovšem i sloveso, které má rozdílnou výslovnost v různých významech. Máme-li na mysli význam „dohodnout se“, jeho výslovnost je ['kɒmpækt]. Jestliže je význam slovesa „stlačit dohromady“, přízvuk se přesouvá na druhou slabiku – [kəm'pækt].⁴²

Cruttenden do své kapitoly o zvláštních *accentual patterns* zahrnul mimo slova, jež bychom mohli označit za *word-class pairs*, také ta, jejichž hlásková struktura se sice v různých slovních druzích liší, ovšem pozice přízvuku se nemění. U sloves je přípona *ate* vyslovena plně [et] a u podstatných a přídavných jmen je redukována na [ət] nebo [ɪt].⁴³ Mezi taková slova patří *comment, associate, intimate, estimate, separate* atd., jimiž se v této práci zabývat nebudu, protože nesplňují základní atribut párů, které jsme si právě představili, a totiž změnu pozice přízvuku zapříčiněnou přechodem k jinému slovnímu druhu.

Roach popisuje *word-class pairs* takto:

„There are several dozen pairs of two syllable words with identical spelling which differ from each other in stress placement, apparently according to word class (noun, verb or adjective). All appear to consist of prefix+stem. We shall treat them as a special type of word and give them the following rule: when a pair of prefix-plus-stem words exists, both members of which are spelt identically, one of which is a verb and the other is either a noun or adjective, the stress will be placed on the second syllable of the verb but on the first syllable of the noun or adjective.“⁴⁴

Jak je na první pohled zřejmé, Roach zcela opomíjí páry trojslabičných slov, které stejně tak jako dvojslabičné konvertují z jednoho slovního druhu do jiného

⁴¹ CRUTTENDEN, Alan. *Gimson's Pronunciation of English*. Eighth edition. Milton: Routledge, 2014, s. 253-255.

⁴² WELLS, John C. *Longman Pronunciation Dictionary*. Third edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991, s. 100-101.

prostřednictvím přízvuku; pravděpodobně z toho důvodu, že ke změně pozice přízvuku nedochází tak systematicky jako u dvojslabičných slov. Z jeho definice vyplývá, že pokud existuje pár splňující podmínky, že jej tvoří dvě dvojslabičné jednotky, které jsou složeny z předpony a kořenu a mají stejnou grafickou podobu; potom primární přízvuk v podstatném jméně připadá na první a ve slovese na druhou slabiku. Toto ovšem nemusí vždy platit. Vezměme si již dříve zmíněný příklad slova *comment*. *Comment* je jako většina dvou a více slabičných anglických slov převzaté slovo, které pochází buď z francouzštiny, nebo latiny. Vzniklo spojením předpony *com* ke kořeni *men* (což znamená „myslet“).⁴⁵ Splňuje tedy podmínku, že jej tvoří předpona a kořen, nicméně jeho výslovnost zůstává [ˈkɒment] bez ohledu na to, zda se jedná o sloveso či podstatné jméno.

⁴⁵ HARPER, Douglas. *Online Etymology Dictionary* [online]. 2000-2021 [cit. 2021-6-25]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/>

VÝZKUMNÁ ČÁST

3 Sběr dat a rozvržení

Jako hlavní zdroj, z něhož budu ve výzkumné části čerpat a shromažďovat informace o slovech, která jsme si představili v předchozí kapitole, jsem si vybrala slovník, na který už jsem v této práci odkazovala, a sice *Longman Pronunciation Dictionary* napsaný Johnem Christopherem Wellsem. Zdroj, který mi byl při hledání jednotlivých výslovností rovněž nápomocný, je online slovník *Cambridge Dictionary*. Pro získání informací o původu slov budu využívat slovník *Online Etymology Dictionary*, jehož autorem je Douglas Harper. A protože budu z těchto tří slovníků vycházet po dobu celého výzkumu, dovolím si v této části neuvádět citace na ně v poznámkách pod čarou.

Základní přehled případů, u nichž dochází ke konverzi prostřednictvím přízvuku, jsem převzala z *English Phonetics and Phonology* od Petera Roache, z jehož díla jsem čerpala v teoretické části, a z poznámek z přednášky Vladislava Smolky uskutečněné na PF JČU 18. března 2019, jež pojednávala o přízvuku v anglických slovech.

Wellsův slovník uvádí zvlášť jak britskou, tak americkou variantu výslovnosti – v případech, že se od sebe různí. U některých hesel nabízí preference výslovnosti, jež převažují mezi britskými a americkými mluvčími. Jeho významným znakem je, že hlavní, a tedy doporučenou a převládající výslovnost doplňuje alternativními variantami, které jsou stejně jako hlavní považovány za správné. Informuje nás rovněž o způsobech výslovnosti, které se mezi některými mluvčími objevují, ale pokládáme je za chybné. Pro vypracování výzkumu využiji hlavních a alternativních variant výslovnosti britské angličtiny. Alternativní varianty budu připojovat tehdy, když se od hlavních budou lišit v umístění přízvuku. Bude-li se alternativní a hlavní výslovnost rozcházet pouze v použité samohlásce, nikoli tedy ve změně pozice přízvuku, není tato skutečnost pro potřeby tyto práce nijak významná.

Seznam slov, u kterých pozice přízvuku rozhoduje o významu, a tedy slovnědruhovém zařazení, rozdělím pro zachování přehlednosti do několika částí. V následujících dvou kapitolách si rozebereme dvojslabičná a trojslabičná, ukážeme si, s jakými pozicemi přízvuku se můžeme v konkrétních případech setkat.

4 Dvojslabičná slova

4.1 Stabilní pozice přízvuku

Začneme s dvojicemi/trojicemi dvojslabičnými, které vždy tvoří sloveso a k němu přídavné nebo podstatné jméno (nebo obě) a která mají v britské angličtině fixně určenou pozici přízvuku. Neexistují pro ně tedy žádné jiné akceptovatelné varianty, jež by manipulovaly s výchozím umístěním přízvuku:

	PODSTATNÉ JM.	PŘÍDAVNÉ JM.	SLOVESO
<i>absent</i>	-	'æbsənt	æb'sent
<i>addict</i>	'ædɪkt	-	ə'dɪkt
<i>advert</i>	'ædvɜ:t	-	əd'vɜ:t
<i>affix</i>	'æfɪks	-	ə'fɪks
<i>annex</i>	'æneks	-	ə'neks
<i>augment</i>	'ɔ:gment	-	(,)ɔ:g'ment
<i>compress</i>	'kɒmpres	-	kəm'pres
<i>concert</i>	'kɒn(t)sət	-	kən'sɜ:t
<i>conduct</i>	'kɒndʌkt	-	kən'dʌkt
<i>confine</i>	'kɒnfain	-	kən'fain
<i>conscript</i>	'kɒnskɪpt	-	kən'skɪpt
<i>console</i>	'kɒnsəʊl	-	kən'səʊl
<i>consort</i>	'kɒnsɔ:t	-	kən'sɔ:t
<i>construct</i>	'kɒnstrʌkt	-	kən'strʌkt
<i>convert</i>	'kɒnvɜ:t	-	kən'vɜ:t
<i>convict</i>	'kɒnvɪkt	-	kən'vɪkt
<i>defrag</i>	'di:fræg	-	ˌdi:'fræg
<i>descant</i>	'deskænt	-	di'skænt
<i>dictate</i>	'dɪkteɪt	-	(,)dɪk'teɪt
<i>digest</i>	'daɪdʒest	-	daɪ'dʒest
<i>discard</i>	'dɪskɑ:d	-	dɪs'kɑ:d

<i>entrance</i>	'entrən(t)s	-	ɪn'trɑ:n(t)s
<i>exploit</i>	'eksplɔɪt	-	ɪk'splɔɪt
<i>extract</i>	'ekstrækt	-	ɪk'strækt
<i>ferment</i>	'fɜ:ment	-	fə'ment
<i>forbear</i>	'fɔ:beə	-	fɔ:'beə
<i>forearm</i>	'fɔ:rɑ:m	-	(,)fɔ:r'a:m
<i>foretaste</i>	'fɔ:teɪst	-	(,)fɔ:'teɪst
<i>formate</i>	'fɔ:meɪt	-	fɔ:'meɪt
<i>fragment</i>	'frægmənt	-	fræg'ment
<i>frequent</i>	-	'fri:kwənt	frɪ'kwent
<i>impress</i>	'ɪmpres	-	ɪm'pres
<i>incense</i>	'ɪnsen(t)s	-	ɪn'sen(t)s
<i>incline</i>	'ɪnklaɪn	-	ɪn'klaɪn
<i>insert</i>	'ɪnsɜ:t	-	ɪn'sɜ:t
<i>insult</i>	'ɪnsʌlt	-	ɪn'sʌlt
<i>invert</i>	'ɪnvɜ:t	'ɪnvɜ:t	ɪn'vɜ:t
<i>invite</i>	'ɪnvɑɪt	-	ɪn'vaɪt
<i>misfield</i>	'mɪsfi:əld	-	mis'fi:əld
<i>miskick</i>	'mɪskɪk	-	mis'kɪk
<i>misprint</i>	'mɪsprɪnt	-	mis'prɪnt
<i>misshape</i>	'mɪsʃeɪp	-	mis'ʃeɪp
<i>object</i>	'ɒbdʒekt	-	əb'dʒekt
<i>outpour</i>	'aʊtpɔ:	-	aʊt'pɔ:
<i>outreach</i>	'aʊtri:tʃ	-	aʊt'ri:tʃ
<i>outspan</i>	'aʊtspæn	-	aʊt'spæn
<i>perfect</i>	'pɜ:fɪkt	'pɜ:fɪkt	pə'fekt
<i>permit</i>	'pɜ:mɪt	-	pə'mɪt
<i>pervert</i>	'pɜ:vɜ:t	-	pə'vɜ:t
<i>process</i>	'prəʊses	-	prəʊ'ses
<i>produce</i>	'prɒdʒu:s	-	prə'dʒu:s

<i>project</i>	'prɒdʒekt	-	prə'dʒekt
<i>quadrant</i>	'kwɒdreɪnt	'kwɒdreɪnt	kwɒ'dreɪnt
<i>rebel</i>	'reb(ə)l	'reb(ə)l	rɪ'bel
<i>rebore</i>	'ri:bɔ:	-	ri:'bɔ:
<i>recharge</i>	'ri:tʃɑ:dʒ	-	ri:'tʃɑ:dʒ
<i>record</i>	'rekɔ:d	-	ri'kɔ:d
<i>redraft</i>	'ri:dra:ft	-	ri:'dra:ft
<i>refuse</i>	'refju:s	-	ri'fju:z
<i>reheat</i>	'ri:hi:t	-	ri:'hi:t
<i>reject</i>	'ri:dʒekt	-	ri'dʒekt
<i>relaunch</i>	'ri:lɔ:ntʃ	-	ri:'lɔ:ntʃ
<i>remake</i>	'ri:meɪk	-	ri:'meɪk
<i>remix</i>	'ri:mɪks	-	ri:'mɪks
<i>remold</i>	'ri:məʊld	-	ri:'məʊld
<i>remould</i>	'ri:məʊld	-	ri:'məʊld
<i>replay</i>	'ri:pleɪ	-	ri:'pleɪ
<i>rerun</i>	'ri:rʌn	-	(,)ri: 'rʌn
<i>resit</i>	'ri:sɪt	-	ri:'sɪt
<i>respray</i>	'ri:spreɪ	-	ri:'spreɪ
<i>retake</i>	'ri:teɪk	-	(,)ri:'teɪk
<i>retread</i>	'ri:tred	-	ri:'tred
<i>segment</i>	'segmənt	-	(,)seg'ment
<i>suspect</i>	'sʌspekt	'sʌspekt	sə'spekt
<i>transplant</i>	'træn(t)splɑ:nt	-	træn(t)s'plɑ:nt
<i>transport</i>	'træn(t)spɔ:t	-	træn(t)s'pɔ:t
<i>torment</i>	'tɔ:ment	-	(,)tɔ:'ment

V případě těchto slov by byla Roachova definice u většiny přesná. Všechna splňují podmínku dvojslabičnosti; všechna dodržují pravidlo, že sloveso má přízvuk na druhé slabice a podstatné nebo přídavné jméno na první. Ovšem ne u každého páru (či trojice)

slov je snadné identifikovat předponu, obzvláště tehdy, objevuje-li se jen jednou. Abychom byli schopni určit, zda se jedná o předponu či ne, je třeba zabývat se tím, jak dané slovo vzniklo. Zaměříme-li se tedy na původ, u slov, jako jsou například *augment*, *ferment*, *fragment*, *quadrate* a *segment*, zjistíme, že je tvoří kořeny původně latinských slov; nejedná se o předpony. K morfému *ment* Wells dodává, že ve většině případů je slabika, kterou tvoří, nepřízvučná a nemá žádný vliv na pozici přízvuku. Nicméně ve dvojslabičných slovesech je slabika s *ment* přízvučná. Důvodem, proč je u slovesa *comment*, přestože je dvojslabičné, přízvučná první slabika a nikoli druhá, spočívá v původu tohoto slova. Původní latinské slovo *commentare* je tvořeno předponou *co* a *ment* představuje slovní základ. Zatímco u slov *ferment*, *fragment* či *segment* jsou slovní základy obsaženy v první slabice těchto slov, *ment* je v těchto případech pouze substantivní příponou pocházející z latinského *mentum* (příklad: *fragmentum*).

Velmi nápadná je změna ve výslovnosti u předpony *re*. Podíváme-li se na substantiva *rerun*, *replay*, *retake*, výslovnost této předpony je [ri:], kdežto v substantivech *rebel*, *record*, *refuse* se vyslovuje jako [re]. Je to proto, že její význam je v obou případech jiný. Neredukovaná výslovnost [ri:], ať už nese primární (v substantivech) či sekundární přízvuk (ve slovesech), se používá pro vyjádření opakování. V dalších významech je nepřízvučná (a tedy redukováná) u sloves, nýbrž u substantiv, kde má primární přízvuk, je vyslovena [re].

4.2 Nestabilní pozice přízvuku

Jak už víme z teoretické části, některá slova, jež mají v různých slovních druzích rozdílnou výslovnost, nýbrž identický pravopis, se neřídí vzorem sloveso-podstatné/přídavné jméno. Existují páry či trojice (někdy dokonce čtveřice) slov, které nalezneme v jiných slovních druzích, ne nezbytně je tvoří tři výše zmíněné. Rovněž ne vždy platí, že sloveso má přízvuk na druhé slabice a podstatné či přídavné jméno na první. Obě popsané skutečnosti si ukážeme v následující tabulce:

	POD. JM.	PŘÍD. JM.	SLOVESO	PŘÍSLOVCE	PŘEDLOŽKA
<i>agape</i>	'æɡəpi / ə'gɑ:pi	ə'geɪp	-	ə'geɪp	-
<i>all-star</i>	'ɔ:lsta:	ɔ:l'sta: ◀	-	-	-

<i>collect</i>	'kɒləkt	kə'lekt	kə'lekt	kə'lekt	-
<i>downstate</i>	'daʊnstet	,daʊn'stet ◀	-	,daʊn'stet ◀	-
<i>grown-up</i>	'grəʊnʌp / 'grəʊn'ʌp	,grəʊn'ʌp ◀	-	-	-
<i>half-day</i>	'hɑ:fdeɪ	,hɑ:f'deɪ ◀	-	-	-
<i>half-track</i>	'hɑ:ftɹæk	,hɑ:f'tɹæk ◀	-	-	-
<i>inland</i>	-	'ɪnlænd	-	(,)ɪn'lænd / 'ɪnlænd	-
<i>inter</i>	-	-	ɪn'tɜ:	-	'ɪntə
<i>midway</i>	'mɪdweɪ	,mɪd'weɪ ◀	-	,mɪd'weɪ ◀	-
<i>minute</i>	'mɪnɪt	maɪ'nju:t	'mɪnɪt	-	-
<i>outright</i>	-	'aʊtraɪt	-	,aʊt'raɪt / 'aʊtraɪt	-
<i>outspread</i>	'aʊtspred	,aʊt'spred ◀	,aʊt'spred ◀	-	-
<i>preschool</i>	'pri:sku:l	,pri:'sku:l ◀	-	-	-
<i>rebound</i>	'ri:bəʊnd	,ri:'bəʊnd ◀	ri'bəʊnd	-	-
<i>shut-in</i>	'ʃʌtɪn	,ʃʌt'ɪn ◀	-	-	-
<i>toward</i>	-	'təʊəd	-	-	tə'wɔ:d

Vysvětlíme si nejprve užité symboly. Symbol (◀) znamená *stress shift*, o kterém jsme hovořili v kapitole 1.5.2. Symbol (/) odděluje hlavní výslovnost, která je zvýrazněna tučným písmem, od výslovnosti alternativní, která již zvýrazněna není. Kde uvádím pouze jednu výslovnost, tam není třeba hlavní výslovnost odlišovat od alternativní; takže písmo ponechám v neztučněné podobě i přesto, že se jedná o výslovnosti hlavní.

Slovo *agape*, jehož jako podstatné jméno tvoří tři slabiky, ale jako příslovce jen dvě, nemá pro oba slovní druhy příbuznou historii. Podstatné jméno má řecké kořeny, příslovce anglické – nevzniklo jedno ze druhého. Slovo *collect* zasahuje do čtyř slovních druhů, u kterých je pozice přízvuku nesnadno předvídatelná. U slov *half-day*, *half-track*, *midway*, *preschool* a dalších ze seznamu se přízvuk v rámci dvou slovních druhů přepíná z první na druhou slabiku, což – jak si ukážeme v podkapitole 4.2.2 – se objevuje poměrně často.

4.2.1 Pozice přízvuku vyplývající z významu

Nyní si ukážeme soubor slov, u nichž jeden slovní druh obsahuje více významů. S každým z nich je svázána i určitá pozice přízvuku:

	PODSTATNÉ JM.	PŘÍD. JM.	SLOVESO	PŘÍSLOVCE
<i>abstract</i>	'æbstrækt	'æbstrækt	'æbstrækt OR (,)æb'strækt	-
<i>combine</i>	'kɒmbaɪn	-	'kɒmbaɪn OR kəm'baɪn	-
<i>compact</i>	'kɒmpækt	kəm'pækt	'kɒmpækt OR kəm'pækt	-
<i>concrete</i>	'kɒŋkri:t	'kɒŋkri:t	'kɒŋkri:t OR kən'kri:t	-
<i>content</i>	'kɒntent OR kən'tent	kən'tent	kən'tent	-
<i>contract</i>	'kɒntrækt	-	'kɒntrækt OR kən'trækt	-
<i>desert</i>	'dezət OR di'zɜ:t	-	di'zɜ:t	-
<i>gallant</i>	gə'lænt / 'gælənt	'gælənt OR gə'lænt	-	-
<i>intern</i>	'ɪntɜ:n	-	'ɪntɜ:n OR ɪn'tɜ:n	-
<i>piano</i>	'pjɑ:nəʊ OR pi'ænəʊ	'pjɑ:nəʊ	-	'pjɑ:nəʊ
<i>present</i>	'prez(ə)nt OR pri'zent	'prez(ə)nt	pri'zent	-
<i>recap</i>	'ri:kæp	-	'ri:kæp OR ,ri:'kæp	-
<i>recount</i>	'ri:kaʊnt / ri'kaʊnt	-	ri'kaʊnt OR ,ri:'kaʊnt	-
<i>reform</i>	ri'fɔ:m	-	ri'fɔ:m OR ,ri:'fɔ:m	-
<i>relay</i>	'ri:leɪ	-	'ri:leɪ OR ,ri:'leɪ	-
<i>retail</i>	'ri:teɪ(ə)l	'ri:teɪ(ə)l	'ri:teɪ(ə)l OR ri'teɪ(ə)l	-
<i>retard</i>	'ri:tɑ:d OR ri'tɑ:d	-	ri'tɑ:d	-
<i>second</i>	'sekənd	'sekənd	'sekənd OR sɪ'kɒnd	'sekənd

Spojka OR je použita pro oddělení výslovnosti jednoho významu od druhého. Přibližme si to na příkladě. První z výslovnosti slovesa *abstract* se vztahuje k významu „summarize“, což v češtině znamená „shrnout“, druhá k významu „remove“ – to se do češtiny překládá jako „vyjmout“.

4.2.2 Více variant výslovnosti

V tomto seznamu jsou uvedena slova zasahující do tří slovních druhů – sloves, podstatných jmen a přídavných jmen. V každé dvojici/trojici se objevuje alespoň jedna alternativní varianta výslovnosti a – jak už jsem zmiňovala – zabývat se budu jen těmi, které mají vliv na pozici přízvuku ve slově.

	PODSTATNÉ JMÉNO	PŘÍDAVNÉ JMÉNO	SLOVESO
<i>accent</i>	'æksent	-	æk'sent / 'æksent
<i>access</i>	'ækses	-	'ækses / æk'ses
<i>address</i>	ə'dres / 'ædres	-	ə'dres
<i>adept</i>	'ædept / ə'dept	ə'dept / 'ædept	-
<i>adult</i>	'ædʌlt / ə'dʌlt	'ædʌlt / ə'dʌlt	-
<i>affect</i>	'æfekt / ə'fekt	-	ə'fekt
<i>alloy</i>	'ælɔɪ / ə'lɔɪ	-	ə'lɔɪ / 'ælɔɪ
<i>ally</i>	'ælaɪ / ə'laɪ	-	ə'laɪ / 'ælaɪ
<i>assay</i>	ə'seɪ / 'æseɪ	-	ə'seɪ
<i>backspace</i>	'bækspeɪs	-	'bæk'speɪs / 'bækspeɪs
<i>canton</i>	'kæntɒn / (,)kæn'tɒn	-	kæn'tu:n
<i>chelate</i>	'ki:lɛɪt	'ki:lɛɪt	ki:'lɛɪt / 'ki:lɛɪt
<i>combat</i>	'kɒmbæt	'kɒmbæt	' kɒmbæt / kəm'bæt
<i>commune</i>	'kɒmjʊ:n	-	kə'mju:n / 'kɒmjʊ:n
<i>complex</i>	'kɒmpleks	' kɒmpleks / ,kɑ:m'pleks	-
<i>compound</i>	'kɒmpaʊnd	'kɒmpaʊnd	kəm'paʊnd / 'kɒmpaʊnd
<i>confab</i>	' kɒnfæb / kən'fæb	-	kən'fæb / 'kɒnfæb
<i>conflict</i>	'kɒnflɪkt	-	kən'flɪkt / 'kɒnflɪkt
<i>conserve</i>	' kɒnsɜ:v / kən'sɜ:v	-	kən'sɜ:v
<i>consult</i>	kən'sʌlt / 'kɒnsʌlt	-	kən'sʌlt
<i>contact</i>	'kɒntækt	-	' kɒntækt / kən'tækt
<i>contest</i>	'kɒntest	-	kən'test / 'kɒntest

<i>contrast</i>	'kɒntrɑːst	-	kən'trɑːst / 'kɒntrɑːst
<i>converse</i>	'kɒnvɜːs	'kɒnvɜːs / kən'vɜːs	kən'vɜːs
<i>covert</i>	'kɒvət	'kɒvət / kəʊ'vɜːt	-
<i>crosscheck</i>	'krɒstʃek / krɒs'tʃek	-	krɒs'tʃek / 'krɒstʃek
<i>crosscut</i>	'krɒskʌt	'krɒskʌt / krɒs'kʌt	'krɒskʌt / krɒs'kʌt
<i>curate</i>	'kjʊərət	-	kju(ə)'reɪt / 'kjʊreɪt
<i>deadhead</i>	'dedhed	-	ded'hed / 'dedhed
<i>decline</i>	di'klaɪn / 'di:klaɪn	-	di'klaɪn
<i>decoke</i>	'di:kəʊk / ,di:'kəʊk	-	,di:'kəʊk
<i>decoy</i>	'di:kɔɪ / dɪ'kɔɪ	-	dɪ'kɔɪ
<i>decrease</i>	'di:kri:s / ,di:'kri:s	-	di:'kri:s / 'di:kri:s
<i>default</i>	di'fɔ:lt / 'difɔ:lt	-	di'fɔ:lt
<i>defect</i>	'di:fekt / di'fekt	-	di'fekt
<i>despatch</i>	di'spætʃ / 'dɪspætʃ	-	di'spætʃ
<i>detail</i>	'di:teɪ(ə)l / di'teɪ(ə)l	-	'di:teɪəl / di'teɪ(ə)l
<i>discharge</i>	'dɪstʃɑ:dʒ / dɪs'tʃɑ:dʒ	-	dɪs'tʃɑ:dʒ / 'dɪstʃɑ:dʒ
<i>discount</i>	'dɪskaʊnt	-	' dɪskaʊnt / dɪs'kaʊnt
<i>discourse</i>	'dɪskɔ:s / dɪs'kɔ:s	-	dɪs'kɔ:s / 'dɪskɔ:s
<i>dispatch</i>	dɪ'spætʃ / 'dɪspætʃ	-	dɪ'spætʃ
<i>dispute</i>	dɪ'spju:t / 'dɪspju:t	-	dɪ'spju:t
<i>downgrade</i>	'daʊngreɪd	-	daʊn'greɪd / 'daʊngreɪd
<i>drip-dry</i>	-	,dɪp'draɪ ◀	' dɪpdraɪ / ,dɪp'draɪ
<i>escort</i>	'eskɔ:t	-	ɪ'skɔ:t / 'eskɔ:t
<i>essay</i>	'eset	-	e'set / 'eset
<i>excerpt</i>	'eksɜ:pt / ek'sɜ:pt	-	ek'sɜ:pt
<i>excess</i>	ɪk'ses / 'ekses	' ekses / ek'ses	-
<i>excise</i>	'eksəɪz / ɪk'saɪz	-	ɪk'saɪz
<i>export</i>	'ekspɔ:t	-	ɪk'spɔ:t / 'ɪkspɔ:t
<i>finance</i>	'faɪnæn(t)s / faɪ'næn(t)s	-	faɪ'næn(t)s

<i>garage</i>	'gæra:ʒ / gə'ra:ʒ	-	'gæra:ʒ / gə'ra:ʒ
<i>hydrate</i>	'haɪdreɪt	-	haɪ'dreɪt / 'haɪdreɪt
<i>impact</i>	'ɪmpækt	-	ɪm'pækt / 'ɪmpækt
<i>implant</i>	'ɪmplɑ:nt	-	ɪm'plɑ:nt / 'ɪmplɑ:nt
<i>imprint</i>	'ɪmprɪnt	-	ɪm'prɪnt / 'ɪmprɪnt
<i>import</i>	'ɪmpɔ:t	-	ɪm'pɔ:t / 'ɪmpɔ:t
<i>inlay</i>	'ɪnleɪ	-	ɪn'leɪ / 'ɪnleɪ
<i>increase</i>	'ɪŋkri:s	-	ɪn'kri:s / 'ɪnkri:s
<i>indent</i>	'ɪndent / ɪn'dent	-	ɪn'dent ◀
<i>infix</i>	'ɪnfɪks	-	'ɪnfɪks / 'ɪn'fɪks
<i>inset</i>	'ɪnset	-	ɪn'set / 'ɪnset
<i>intrigue</i>	'ɪntri:g / ɪn'tri:g	-	ɪn'tri:g
<i>lactate</i>	'lækteɪt	-	(,)læk'teɪt / 'lækteɪt
<i>mandate</i>	'mændeɪt	-	,mæn'deɪt / 'mændeɪt
<i>miscount</i>	'mɪskaʊnt / ,mɪs'kaʊnt	-	,mɪs'kaʊnt
<i>misdeal</i>	,mɪs'di:(ə)l / 'mɪsdi:(ə)l	-	,mɪs'di:(ə)l
<i>mishit</i>	'mɪʃɪt / ,mɪs'hɪt	-	,mɪs'hɪt
<i>mismatch</i>	'mɪs'mætʃ / ,mɪs'mætʃ	-	,mɪs'mætʃ
<i>occult</i>	'ɒkʌlt / ɒ'kʌlt	'ɒkʌlt / ɒ'kʌlt	ə'kʌlt
<i>offbeat</i>	'ɒfbi:t	,ɒf'bi:t / 'ɒfbi:t	-
<i>offset</i>	'ɒfset	-	,ɒf'set / 'ɒfset
<i>outlay</i>	'aʊtleɪ	-	,aʊt'leɪ / 'aʊtleɪ
<i>outline</i>	'aʊtlaɪn	-	'aʊtlaɪn / aʊt'laɪn
<i>outrage</i>	'aʊtreɪdʒ	-	'aʊtreɪdʒ / aʊt'reɪdʒ
<i>palpate</i>	-	'pælpert	pæl'pert / 'pælpert
<i>perfume</i>	'pɜ:fju:m	-	'pɜ:fju:m / pə'fju:m
<i>pigment</i>	'pɪgmənt	-	pɪg'ment / 'pɪgmənt
<i>prefix</i>	'pri:fɪks	-	'pri:fɪks / (,)pri:'fɪks
<i>premise</i>	'premɪs	-	'premɪs / prɪ'maɪz

<i>presage</i>	'presɪdʒ / pri'seɪdʒ	-	'presɪdʒ / pri'seɪdʒ
<i>prescript</i>	'pri:skɪpt	pri'skɪpt / 'pri:skɪpt	-
<i>prolapse</i>	'prəʊləps / prəʊ'læps	-	prəʊ'læps / 'prəʊləps
<i>progress</i>	'prəʊgres	-	prəʊ'gres / 'prəʊgres
<i>prospect</i>	'prɒspekt	-	prə'spekt / 'prɒspekt
<i>prostrate</i>	-	'prɒstreɪt / prɒ'streɪt	prɒ'streɪt
<i>protest</i>	'prəʊtest	-	prə'test / 'prəʊtest
<i>purport</i>	'pɜ:pɔ:t	-	pə'pɔ:t / 'pɜ:pət
<i>rebate</i>	'ri:beɪt / ri'beɪt	-	ri'beɪt
<i>reboot</i>	'ri:bu:t / ,ri:'bu:t	-	,ri:'bu:t
<i>rebuff</i>	ri'bʌf / 'ri:bʌf	-	ri'bʌf
<i>rebuild</i>	(,)ri:'bɪld / 'ri:bɪld	-	(,)ri:'bɪld
<i>recall</i>	ri'kɔ:l / 'ri:kɔ:l	-	ri'kɔ:l
<i>recess</i>	ri'ses / 'ri:ses	-	ri'ses / 'ri:ses
<i>reclaim</i>	ri'kleɪm / 'ri:kleɪm	-	ri'kleɪm
<i>recoil</i>	'ri:kɔɪ(ə)l / ri'kɔɪ(ə)l	-	ri'kɔɪ(ə)l
<i>redress</i>	ri'dres / 'ri:dres	-	ri'dres
<i>refill</i>	'ri:fɪl / ,ri:'fɪl	-	,ri:'fɪl
<i>refit</i>	'ri:fɪt / ,ri:'fɪt	-	,ri:'fɪt
<i>reflex</i>	'ri:fleks	-	ri'fleks / 'ri:fleks
<i>refund</i>	'ri:fʌnd	-	ri'fʌnd / 'ri:fʌnd
<i>rehash</i>	'ri:hæʃ / ,ri:'hæʃ	-	(,)ri:'hæʃ
<i>relapse</i>	ri'læps / 'rilæps	-	ri'læps
<i>remit</i>	'ri:mɪt / ri'mɪt	-	ri'mɪt
<i>remount</i>	'ri:maʊnt / ,ri:'maʊnt	-	,ri:'maʊnt
<i>reprint</i>	'ri:prɪnt / ,ri:'prɪnt	-	,ri:'prɪnt
<i>research</i>	'ri:sɜ:tʃ / ri'sɜ:tʃ	-	ri'sɜ:tʃ / 'ri:sɜ:tʃ
<i>rethink</i>	'ri:θɪŋk / ,ri:'θɪŋk	-	,ri:'θɪŋk
<i>retouch</i>	'ri:tʌtʃ / ,ri:'tʌtʃ	-	,ri:'tʌtʃ
<i>revamp</i>	'ri:væmp / (,)ri:'væmp	-	(,)ri:'væmp

<i>rewind</i>	'ri:waɪnd / (,)ri:'waɪnd	-	(,)ri:'waɪnd
<i>rewrite</i>	'ri:raɪt / ,ri:'raɪt	-	,ri:'raɪt
<i>solvate</i>	'sɒlveɪt	-	sɒl'veɪt / 'sɒlveɪt
<i>spring-clean</i>	'sprɪŋkli:n / sprɪŋ'kli:n	-	,sprɪŋ'kli:n ◀
<i>subject</i>	'sʌbdʒekt	'sʌbdʒekt	səb'dʒekt / 'sʌbdʒekt
<i>sublease</i>	'sʌbli:s / ,sʌb'li:s	-	,sʌb'li:s / 'sʌbli:s
<i>suffix</i>	'sʌfɪks	-	'sʌfɪks / sə'fɪks
<i>surmise</i>	sə'maɪz / 'sɜ:maɪz	-	sə'maɪz / 'sɜ:maɪz
<i>survey</i>	'sɜ:veɪ / sə'veɪ	-	sə'veɪ / 'sɜ:veɪ
<i>syringe</i>	sɪ'rɪndʒ / 'sɪrɪndʒ	-	sɪ'rɪndʒ / 'sɪrɪndʒ
<i>transfer</i>	'træn(t)sfɜ:	-	træn(t)s'fɜ: / 'træn(t)sfɜ:
<i>transform</i>	'træn(t)sfɔ:m	-	træn(t)s'fɔ:m / 'træn(t)sfɔ:m
<i>traverse</i>	'trævɜ:s	-	trə'vɜ:s / 'trævɜ:s
<i>update</i>	'ʌpdeɪt / ,ʌp'deɪt	-	,ʌp'deɪt
<i>upgrade</i>	'ʌpgreɪd / ,ʌp'greɪd	-	,ʌp'greɪd / 'ʌpgreɪd
<i>uplift</i>	'ʌplɪft	-	(,)ʌp'lɪft / 'ʌplɪft
<i>upset</i>	'ʌpset / ʌp'set	ʌp'set ◀	ʌp'set

Při porovnání množství hesel v kapitole 4.1 s počtem slov v této podkapitole, vidíme, že dvojic/trojic, jež obsahují alternativní varianty výslovnosti, je o poznání více než těch bez nich. Můžeme si také všimnout, že vzorec, podle kterého se umísťuje slovní přízvuk do dvojslabičných sloves (na koncovou slabiku) a dvojslabičných přídavných či podstatných jmen (na první slabiku), není u několika případů první, hlavní, volbou. Ovšem kdybychom tento vzorec aplikovali na všechna slova ze seznamu (s výjimkou *drip-dry*), nedopustíme se chyby, protože alternativní výslovnosti nám jeho dodržení umožňují.

5 Trojslabičná slova

5.1 Stabilní pozice přízvuku

Podobně jako u dvojslabičných slov si i zde uvedeme seznam případů, u nichž je považována za správnou pouze jedna výslovnost. Některá slova disponují možností vyslovit je s již zmíněným *stress-shiftem*. *Stress-shift*, jehož povinné užití je podmíněno existencí dvou po sobě následujících silně přízvučných slabik v konkrétním mluveném projevu, pro nás, zabýváme-li se kolísáním přízvuku ve mezi slovními druhy, není příliš významný.

	POD. JM.	PŘÍDAVNÉ JM.	SLOVESO	PŘÍSLOVCE
<i>alternate</i>	ɔ:l'tɜ:nət	ɔ:l'tɜ:nət	'ɔ:ltənɛɪt	-
<i>arsenic</i>	'ɑ:s(ə)nɪk	ɑ:'senɪk	-	-
<i>attribute</i>	'ætrɪbjʊ:t	-	ə'trɪbjʊ:t	-
<i>bifurcate</i>	-	ˌbaɪ'fɜ:kɛɪt	'baɪfəkɛɪt	-
<i>incurvate</i>	-	ɪn'kɜ:vɛɪt	'ɪnkɜ:vɛɪt	-
<i>interchange</i>	'ɪntətʃeɪndʒ	-	ˌɪntə'tʃeɪndʒ ◀	-
<i>interdict</i>	'ɪntədɪkt	-	ˌɪntə'dɪkt	-
<i>interlock</i>	'ɪntəlɒk	-	ˌɪntə'lɒk	-
<i>introvert</i>	'ɪntrə(ʊ)vɜ:t	-	ˌɪntrə(ʊ)'vɜ:t	-
<i>misconduct</i>	ˌmɪs'kɒndʌkt	-	ˌmɪskən'dʌkt	-
<i>off-season</i>	'ɒf,sɪ:zən	ˌɒf'sɪ:zən ◀	-	-
<i>overage</i>	'əʊvərɪdʒ	ˌəʊvər'eɪdʒ ◀	-	-
<i>overall</i>	'əʊvərɔ:l	ˌəʊvər'ɔ:l ◀	-	ˌəʊvər'ɔ:l ◀
<i>overbid</i>	'əʊvəbɪd	-	əʊvə'bɪd	-
<i>overcall</i>	'əʊvəkɔ:l	-	ˌəʊvə'kɔ:l	-
<i>overcharge</i>	'əʊvətʃɑ:dʒ	-	ˌəʊvə'tʃɑ:dʒ	-
<i>overdose</i>	'əʊvədəʊs	-	ˌəʊvə'dəʊs	-
<i>overflow</i>	'əʊvəfləʊ	-	ˌəʊvə'fləʊ	-
<i>overhang</i>	'əʊvəhæŋ	-	ˌəʊvə'hæŋ	-

<i>overhaul</i>	'əʊvəʊhɔ:l	-	'əʊvə'hɔ:l	-
<i>overhead</i>	'əʊvəhed	'əʊvə'hed ◀	-	'əʊvə'hed ◀
<i>overlap</i>	'əʊvələp	-	'əʊvə'læp	-
<i>overlay</i>	'əʊvələɪ	-	'əʊvə'leɪ	-
<i>overload</i>	'əʊvələʊd	-	'əʊvə'ləʊd	-
<i>overlook</i>	'əʊvələʊk	-	'əʊvə'lʊk	-
<i>overprint</i>	'əʊvəprɪnt	-	'əʊvə'prɪnt	-
<i>override</i>	'əʊvəraɪd	-	'əʊvə'raɪd	-
<i>overrun</i>	'əʊvərʌn	-	'əʊvə'rʌn	-
<i>overshoot</i>	'əʊvəʃu:t	-	'əʊvə'ʃu:t	-
<i>overspend</i>	'əʊvəspend	-	'əʊvə'spend	-
<i>oversteer</i>	'əʊvəstiə	-	'əʊvə'stiə	-
<i>overstock</i>	'əʊvəstɔk	-	'əʊvə'stɔk	-
<i>overthrow</i>	'əʊvəθrəʊ	-	'əʊvə'θrəʊ ◀	-
<i>overweight</i>	'əʊvəweɪt	'əʊvə'weɪt ◀	'əʊvə'weɪt ◀	-
<i>undercount</i>	'ʌndəkaʊnt	-	'ʌndə'kaʊnt	-
<i>undercut</i>	'ʌndəkʌt	-	'ʌndə'kʌt	-
<i>whereabouts</i>	'weərəbaʊts	-	-	'weərə'baʊts ◀
<i>wide-awake</i>	'waɪdəweɪk	'waɪdə'weɪk ◀	-	-

Z této tabulky vyčteme, že s výjimkou *alternate* a *misconduct* mají všechna substantiva přízvuk na první slabice. Naprostá většina výše vyjmenovaných hesel vznikla připojením předpony ke kořenu slova existujícího. Slova, která vznikla jinými slovtvornými procesy, než je odvozování (*affixation*), jsou kupříkladu *whereabouts* a *wide-awake*, která jsou výsledky procesu skládání (*compounding*).

U sloves převládá přízvuk na koncové slabice. Slovesa *alternate*, *bifurcate* a *incurvate*, která mají přízvuk na první slabice, spojuje přípona *ate*. Wellsův slovník uvádí, že *ate* ve slovesech, přídavných a podstatných jménech o třech a více slabikách způsobuje, že přízvuk spadá na předpředposlední slabiku. Příkladů, jež dodržují toto pravidlo, můžeme uvést několik, už jsme o nich hovořili v teoretické části – *estimate*,

intimate. Slova *alternate*, *bifurcate* a *incurvate* mají jako slovesa přízvučnou první slabiku, ale v momentě, kdy se použijí jako adjektiva, mají přízvuk nikoli na první (a tedy zároveň na předpředposlední) slabice, nýbrž na druhé.

5.2 Nestabilní pozice přízvuku

5.2.1 Pozice přízvuku vyplývající z významu

Trojslabičných slov, jež v rámci jednoho slovního druhu nabízejí dva významy s tím, že s každým z nich je nezaměnitelně spojena jiná výslovnost (ovlivňující pozici přízvuku), mnoho není. Já jsem ve Wellsově slovníku našla pouze dva takové případy, oba se týkají přídavných jmen.

	PODSTATNÉ JMÉNO	PŘÍDAVNÉ JMÉNO	SLOVESO
<i>contrary</i>	'kɒntr(ə)ri	'kɒntr(ə)ri OR kən'treəri	-
<i>invalid</i>	'ɪnvəlɪ:d	'ɪnvəlɪ:d OR ɪn'væɪɪd	'ɪnvəlɪ:d

Contrary jako adjektivum s přízvukem na první slabice znamená „different, opposed“, čemuž by odpovídal český přívlastek „opačný“. Druhý význam je „perverse, obstinate“, který se do češtiny překládá jako „zatvrzelý“. Přídavné jméno *invalid* s přízvukem na první slabice znamená „ill, infirm“, v češtině „nemohoucí, vetchý“. Význam pro *invalid* s druhou přízvučnou slabikou je „not valid“, tedy „neplatný“.

5.2.2 Více variant výslovnosti

	PODSTATNÉ JM.	PŘÍDAVNÉ JM.	SLOVESO	PŘÍSLOVCE
<i>backfire</i>	'bæk, faɪə	-	'bæk'faɪə ◀ / 'bæk, faɪə	-
<i>complement</i>	'kɒmplɪmənt	-	'kɒmplɪmənt / kɒmplɪ'mənt	-
<i>compliment</i>	'kɒmplɪmənt	-	'kɒmplɪmənt / kɒmplɪ'mənt	-
<i>composite</i>	-	'kɒmpəzɪt	'kɒmpəzɪt / kəm'pɒzɪt / kɒmpə'zɪt	-
<i>consummate</i>	-	kən'sʌmət / 'kɒn(t)səmət	'kɒn(t)səmeɪt	-

<i>countersign</i>	'kauntəsain	-	'kauntəsain / kauntə'sain	-
<i>decussate</i>	-	di'kʌseɪt	di'kʌseɪt / 'dekəseɪt	-
<i>defile</i>	di'faɪ(ə)l / 'di:faɪ(ə)l	-	di'faɪ(ə)l	-
<i>disconnect</i>	'dɪskə'nekt / 'dɪskə,nekt	-	'dɪskə'nekt	-
<i>enfilade</i>	'ɛnfɪleɪd / ,ɛnfɪ'leɪd	-	'ɛnfɪ'leɪd / ,ɛnfɪleɪd	-
<i>expertise</i>	'ɛkspɜ:'ti:z / 'ɛkspɜ:ti:z	-	'ɛkspɜ:təɪz	-
<i>incarnate</i>	-	ɪn'kɑ:nət	'ɪnkɑ:neɪt / ɪn'kɑ:neɪt	-
<i>instrument</i>	'ɪn(t)strəmənt	-	'ɪn(t)strəmənt / ɪn(t)strə'ment	-
<i>intercept</i>	'ɪntəsept	-	'ɪntə'sept / 'ɪntəsept	-
<i>interface</i>	'ɪntəfeɪs	-	'ɪntəfeɪs / ,ɪntə'feɪs	-
<i>interrupt</i>	'ɪntə'rʌpt / ,ɪntə'rʌpt	-	'ɪntə'rʌpt	-
<i>interspace</i>	'ɪntəspeɪs / ,ɪntə'speɪs	-	'ɪntə'speɪs / ,ɪntəspeɪs	-
<i>interstate</i>	'ɪntəsteɪt	'ɪntə'steɪt ◀ / 'ɪntəsteɪt	-	-
<i>misfire</i>	'mɪs'faɪə / 'mɪs,faɪə	-	'mɪs'faɪə	-
<i>overcast</i>	'əʊvəkɑ:st	'əʊvə'kɑ:st ◀ / 'əʊvəkɑ:st	-	-
<i>overstrain</i>	'əʊvəstreɪn / ,əʊvə'streɪn	-	'əʊvə'streɪn	-
<i>overwork</i>	'əʊvə'wɜ:k / 'əʊvəwɜ:k	-	'əʊvə'wɜ:k	-
<i>precedent</i>	'presɪd(ə)nt	'pri:si:d(ə)nt / 'presɪd(ə)nt	-	-
<i>regiment</i>	'redʒɪmənt	-	'redʒɪmənt / ,redʒɪ'ment	-
<i>rerelease</i>	'ri:rɪli:s / ,ri:rɪ'li:s	-	'ri:rɪ'li:s ◀	-
<i>reshuffle</i>	'ri:ʃʌf(ə)l / ,ri:ʃʌf(ə)l	-	(,)ri:ʃʌf(ə)l	-
<i>resume</i>	'rezjumeɪ / ri'zju:meɪ	-	ri'zju:m	-
<i>subcontract</i>	(,)sʌb'kɒntrækt / 'sʌb'kɒntrækt	-	,sʌb'kɒn'trækt	-

<i>submarine</i>	'sʌbməri:n / sʌbmə'ri:n	'sʌbməri:n / sʌbmə'ri:n	-	-
<i>substantive</i>	'sʌbstəntɪv / səb'stæntɪv	səb'stæntɪv / 'sʌbstəntɪv	-	-
<i>undercharge</i>	'ʌndətʃɑ:dʒ / ʌndə'tʃɑ:dʒ	-	ʌndə'tʃɑ:dʒ	-
<i>underground</i>	'ʌndəgraʊnd	'ʌndə'graʊnd ◀ / 'ʌndəgraʊnd	-	'ʌndə'graʊnd ◀ / 'ʌndəgraʊnd
<i>underline</i>	'ʌndəlaɪn / ʌndə'lɑɪn	-	'ʌndə'lɑɪn / ʌndəlaɪn	-
<i>underscore</i>	'ʌndəskɔ:	-	'ʌndə'skɔ: / ʌndəskɔ:	-
<i>undershoot</i>	'ʌndəʃu:t	-	'ʌndə'ʃu:t / ʌndəʃu:t	-
<i>understeer</i>	'ʌndəstɪə	-	'ʌndə'stɪə / ʌndəstɪə	-

U substantiv z tohoto soupisu pozorujeme, podobně jako u převážné části dvojslabičných slov, jistou pravidelnost – všechna mohou nést přízvuk na své první slabice. Přídatná jména lze s výjimkou *decussate* a *incarnate* vyslovit s přízvukem na první slabice.

U sloves je nejčastěji přízvuková první nebo poslední slabika. Přízvuk na druhé slabice slovesa najdeme u *backfire*, *composite*, *decussate*, *defile*, *incarnate*, *misfire*, *reshuffle* a *resume*. *Resume* je zajímavé tím, že jako podstatné jméno jej tvoří tři slabiky a jako sloveso pouze dvě. *Composite* je jediné sloveso, u kterého můžeme umístit přízvuk na jakoukoli jeho slabiku, všechny varianty jsou považovány za správné. Pomineme-li, že *decussate* a *incarnate* jako slovesa mohou mít přízvuk na druhé slabice, svou příponou i výslovností obou slovních druhů, v nichž mají zastoupení, odpovídají slovům z kapitoly 5.1: *alternate*, *bifurcate* a *incurvate*. Poslední slabiku sloves *defile* a *reshuffle* tvoří slabikotvorný konsonant [ʃ], ale pravděpodobně se z tohoto faktu na základě dvou příkladů nedá vyvodit obecné pravidlo, jež by říkalo, že sloveso z trojslabičné dvojice identicky vypadajících slov zakončené slabikotvorným konsonantem má mít přízvuk na druhé slabice.

6 Čtyřslabičná slova

Slova, jež by obsahovala více slabik než tři, jsem ve Wellsově slovníku objevila pouze čtyři. Všechna jsou čtyřslabičná a nepřesahují tři slovní druhy:

	PODSTATNÉ JMÉNO	PŘÍDAVNÉ JM.	SLOVESO
<i>arithmetic</i>	ə'riθmətik	,æriθ'metik ◀	-
<i>counterbalance</i>	'kaʊntə,bælən(t)s	-	,kaʊntə'bælən(t)s
<i>overburden</i>	'əʊvə,bɜ:d(ə)n	-	,əʊvə'bɜ:d(ə)n
<i>oversupply</i>	,əʊvəsə'plai / ,əʊvəsə'plai	-	,əʊvəsə'plai

Identifikovat nějaký vzorec, podle kterého by se umísťoval přízvuk do těchto slov, je z tak mála dat a zjevné nepravidelnosti nemožné. Primární přízvuk se v podstatných jménech vystřídá na všech pozicích kromě třetí slabiky. Jediné adjektivum, které máme k dispozici, má z důvodu přípony *ic* přízvuk na třetí slabice (podobně jako slovo *climatic* nebo *arsenic*). U sloves najdeme primární přízvuk na třetí a čtvrté slabice.

7 Shrnutí poznatků

7.1 Dvojslabičná slova

Nyní si sumarizujeme, co jsme z výzkumu zjistili. Začněme dvojslabičnými slovy. U všech dvojslabičných podstatných jmen, která jsou v tabulkách uvedena, s výjimkou jediného slova, a tím je *reform*, je možné umístit přízvuk na první slabiku. Přestože tato výslovnost u několika slov není hlavní variantou, je považována za správnou.

U přídavných jmen je situace složitější. Dá se říci, že většina z nich nese primární přízvuk stejně tak jako substantiva na první slabice. Zde jsou ale výjimky mnohem snáze objevitelné. Mezi přídavná jména, která mají silně přízvučnou druhou slabiku, patří všechny nalezené složeniny, jež jsou od sebe odděleny spojovníkem a jež spojuje možnost užití *stress-shiftu*: *all-star*, *drip-dry*, *grown-up*, *half-day*, *half-track*, *shut-in*. Dalšími adjektivy, která mají primární přízvuk umístěný na druhé slabice, jsou *agape*, *collect*, *compact*, *content*, *preschool*, *upset* a další.

Pomineme-li slovesa z kapitoly 4.2.1, tedy ta, která mají dva významy, z čehož každý z nich má jinou výslovnost (příklad: *contract* se v různých významech vyslovuje buď ['kontrækt], nebo jako [kən'trækt]); pak o slovesech lze prohlásit, že primární přízvuk u nich připadá na druhou slabiku. Příklady sloves, kde se při umísťování přízvuku dává přednost první slabice (ale varianty s druhou přízvučnou slabikou jsou rovněž správné), jsou *combat* a *contact*.

Dvojslabičná příslovce mají stejnou výslovnost jako jejich adjektivní protějšky. Jediné dvě předložky, které jsem při excerpci odhalila, *inter* a *toward*, se objevily ve dvojici buď se slovesem, nebo s přídavným jménem. Předložka *toward* má přízvuk na druhé slabice, *inter* na první.

7.2 Trojslabičná slova

Tak jako pro dvojslabičná substantiva i pro trojslabičná platí, že primární přízvuk může nést první slabika. V případě trojslabičných slov není výjimka jedna, ale dvě: *alternate* a *misconduct*. Obě mají slovní přízvuk na druhé slabice. Jak už bývá zvykem, i zde se najdou případy, kdy se výslovnost podstatného jména s primárním přízvukem na první slabice

nepovažuje za základní, nýbrž za alternativní. Příkladem takového slova je *defile* nebo *misfire*, u kterých je varianta s přízvukem na druhé slabice rozšířenější.

U přídavných jmen je přízvuk na první slabice podobně tak častý jako na třetí. Někde jsou možné i obě varianty výslovnosti. Primární přízvuk na druhé slabice je charakteristický pro pěti slova, jež sdílejí stejnou příponu *ate*: *alternate*, *bifurcate*, *decussate*, *incarnate* a *incurvate*.

U sloves je situace s přízvukem podobná jako u adjektiv. Umístění přízvuku je obvykle na první nebo poslední slabice. Počet příslovcí, který jsem u trojslabičných slov našla, se rovná čtyřem. Jsou jimi *overall*, *overhead*, *underground*, *whereabouts*. Všechny mají přízvuk na koncové slabice. První tři mají stejný fonetický přepis jako jejich adjektiva, jediné *whereabouts* je ve dvojici s podstatným jménem.

8 Metodická doporučení při výuce

Přízvuk v anglických slovech je pro české uživatele angličtiny obtížným jevem z několika důvodů. Jedním z nich je skutečnost, že se od českého liší ve svém volném umístění ve slovech. Jeho pozice není na rozdíl od českého přízvuku, jehož umístění je fixně vázáno k první slabice všech českých slov, pravidelná a předvídatelná. K tomuto faktu se váže další jev, jenž pro české mluvčí při učení se anglickému jazyku představuje významnou překážku, a tím je redukování samohlásek v nepřízvučných slabikách. V češtině kvalitativní a kvantitativní redukce samohlásek v nepřízvučných slabikách neexistuje (délka samohlásky v češtině má fonologickou platnost), a čeští uživatelé angličtiny tedy samohlásky i v nepřízvučných slabikách vyslovují plně. Mnoho českých uživatelů angličtiny totiž v momentě, kdy slyší neznámé slovo, není ani schopno identifikovat pozici přízvuku v daném slově, přestože v angličtině jde o velmi výraznou charakteristiku, a u redukovaných vokálů nejsou schopni přiřadit ke zvukové podobě odpovídající podobu pravopisnou, což jim ztěžuje porozumění. Typickou chybně nahrazovanou redukovanou samohláskou je *schwa*, jež bývá nejčastěji substituována vokálem /e/ (příklad: *placement*).

Potíže českých uživatelů angličtiny spojené s vnímáním rozdílů anglického a českého jazyka výstižně popisuje tzv. teorie fonologického síta, která se těšila oblibě zejména v minulosti. Říká v podstatě to, že mluvčí jsou nastaveni na vnímání těch akustických vlastností, které jsou důležité v jejich mateřském jazyce, a přehlížejí, či spíše nejsou schopni vnímat, rysy cizího jazyka, které jsou od mateřštiny odlišné. V češtině je důležitou akustickou vlastností délka samohlásek. V angličtině jsou naproti tomu podstatné jiné vlastnosti: přízvuk, kvalita samohlásek, redukce v nepřízvučných slabikách atd. Pro českého mluvčího není například již zmíněná redukce součástí jeho intuitivně osvojených dovedností a návyků, takže ji buď ignoruje, nebo mu přinejmenším připadá nepřirozená. Termín fonologické síto, jehož autorem je Trubetzkoy⁴⁶, je tedy velmi příhodný: sítem propadnou všechny vlastnosti, na které není nastaveno.

⁴⁶ Nikolai Trubetzkoy. *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2021 [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Trubetzkoy

Některá slova, jež jsou ve výzkumné části zahrnuta, jsou natolik formální či málo frekventovaná, že ve výuce na základních a středních školách není nutné se jimi přílišně zabývat. Slovo *chelate* se vztahuje k chemii, *palpate* k medicíně a *sublease* k vlastnictví. Znalost těchto slov má své opodstatnění jen ve velmi úzkém a specializovaném odvětví, v běžné komunikaci se s nimi nesetkáme. Slova jako *bifurcate*, *presage*, *purport* a *traverse* jsou zase velmi formální a v dnešní angličtině považovaná za zastaralá.

Páry, kde se vlivem změny pozice přízvuku mění pouze vokál první slabiky, druhý zůstává – i přestože je v jiném slovním druhu obsažen ve slabice, která je nepřízvučná – neredukovaný, budou pro studenty pravděpodobně snazší k zapamatování i k vyslovení než páry, kde se mění samohlásky v obou slabikách. První případ se týká kupříkladu slova *produce*, kde druhá slabika bez ohledu na jeho slovnědruhové zařazení zůstává v nezměněné podobě, pouze v první se mění samohláska. Druhý případ si lze ilustrovat na slově *rebel*, které má jako sloveso ve své první slabice vokál /ɪ/ a ve druhé /e/, kdežto jako podstatné či přídavné jméno je v první slabice /e/ a druhou tvoří slabikotvorný konsonant. V učebním procesu je třeba brát tyto nepravidelnosti na vědomí a s ohledem na míru jejich obtížnosti jim věnovat potřebnou pozornost.

U slov, kde je v rámci jednoho slovního druhu k dispozici více variant výslovnosti, je příhodné při výuce preferovat ty, které se z hlediska obecných tendencí chovají pravidelně (a tedy předvídatelně) nehledě na to, zda se jedná o výslovnosti hlavní (převládající) nebo alternativní. Můžeme-li ze zjištěných dat říci, že u většiny dvojslabičných substantiv je přízvuková první slabika, je nesmyslné trvat na tom, že například u podstatného jména *relapse* se musí vyslovovat frekventovanější varianta s přízvukem na druhé slabice, když máme možnost užít variantu s přízvukem na první slabice, která je u *word-class pairs* daleko častější.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo prozkoumat současný stav problematiky *word-class pairs*. V teoretické části jsme rozebrali stěžejní fenomény zvukové podoby anglického jazyka, a totiž přízvuk a redukci. Po vymezení obou pojmů jsme uvedli kapitolu pojednávající o pravidlech pro umístování slovního přízvuku do jednoduchých a komplexních slov. Zjistili jsme, že s aplikováním těchto pravidel se pojí zásadní problém, a sice jestliže je chceme použít, je třeba znát alespoň přibližnou výslovnost samohlásek v jednotlivých slabikách. Pokud se totiž setkáme se slovem, které sice vidíme napsané, ale nikdy jsme ho neslyšeli, pravidla nám nejsou k užitku, protože výslovnost konkrétních vokálů závisí na pozici přízvuku.

V kapitole o *word-class pairs* jsme si představili hlediska dvou autorů, Cruttendena a Roache. Cruttendenův výklad o těchto párech byl v porovnání s Roachovým komplexnější a rozsáhlejší. Ukázalo se, že Roachova formulace o *word-class pairs* má několik nedostatků. Nezmiňuje se vůbec o trojslabičných slovech, u kterých tak jako u dvojslabičných dochází ke konverzi prostřednictvím přízvuku. Rovněž není nutnou podmínkou existence těchto párů, že musí být tvořeny předponou a kořenem, jak uvádí. V neposlední řadě vynechal zmínku o tom, že některá slova obsahují i jiné varianty výslovnosti než ty, které sám předkládá. Sloveso *abstract*, které je zakomponováno v jeho výčtu identifikovaných případů konverze, má dokonce dva významy, z čehož s každým z nich se pojí odlišná výslovnost způsobena jinou pozicí přízvuku.

V praktické části jsme zjistili, že u dvojslabičných slov lze až na několik málo výjimek aplikovat vzorec pro umístování přízvuku do dvojslabičných substantiv a sloves, jak ho popsal Roach. To znamená, že substantiva či adjektiva mají přízvuk na první slabice a slovesa na druhé. U trojslabičných slov je situace složitější. Téměř všechna trojslabičná substantiva mohou mít přízvuk na první slabice. Co se trojslabičných sloves týče, tam je přízvuk na první slabice podobně tak častý jako na třetí, nelze tedy obecně říci, která varianta by převažovala. Páry zasahující do jiných než těchto slovních druhů se objevovaly spíše vzácně.

SEZNAM ZDROJŮ

Knižní zdroje

CELCE-MURCIA, Marianne, Donna BRINTON a Janet M. GOODWIN. *Teaching Pronunciation: A Reference for Teachers of English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

CRUTTENDEN, Alan. *Gimson's Pronunciation of English*. Eighth edition. Milton: Routledge, 2014.

GIMSON, Alfred C. *An Introduction to the Pronunciation of English*. Fourth edition. London: Edward Arnold, 1989.

ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course*. Second edition. Cambridge: University Press, 1991.

WELLS, John C. *Longman Pronunciation Dictionary*. Third edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2008.

Elektronické zdroje

Cambridge Dictionary [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 1999-2021. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/>

HARPER, Douglas. *Online Etymology Dictionary* [online]. 2000-2021. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/>

Internetová jazyková příručka [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2008-2021. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

Nikolai Trubetzkoy. *Wikipedia: The Free Encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-2021. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Trubetzkoy

Ostatní zdroje

EMMER, Jaroslav. *Compounding: Formal classification* [přednáška]. České Budějovice: JČU v Českých Budějovicích, 2. 11. 2020.

EMMER, Jaroslav. *Prefixation & Conversion* [přednáška]. České Budějovice: JČU v Českých Budějovicích, 19. 10. 2020.

SMOLKA, Vladislav. *Word stress* [přednáška]. České Budějovice: JČU v Českých Budějovicích, 18. 3. 2019.